ÑAPA

Weekendbijlage
van dagblad
Amigoe

zaterdag 4 oktober 2014

Strijd tegen dengue- en chikungunya-mug

Pagina 10 & 11

Inhoud

Voorpagina 1

Inhoud 2

Uitgelicht 3

Gezondheid 4

Historie 5

Liederenbundel opnieuw uitgebracht 6 & 7

Deugden 8 & 9

Strijd tegen dengue-mug 10 & 11

Tula's droom (3) 12 & 13

Business 14 t/m 18

Puzzels 19

Reizen 20

Foto van de week.

Curaçao heeft niet te klagen wat betreft haar schitterende zonsondergangen. Dat is ook de mening van Willem van Delden. Hij vond deze zonsondergang bij het Hilton Hotel zo mooi dat hij zijn impressie graag met de Ñapa-lezers wil delen.

Heeft u een mooie foto? Stuur hem dan naar napa@amigoe.com

Colofon

BLADMANAGER Linda van Eekeres
email: napa@amigoe.com
telefoon: 7672000

EINDREDACTEUR Hans Vaders

VORMGEVING Linda van Eekeres
Oscar Vanegas

Voorpaginafoto's: Mineke de Vries/ Shutterstock

Aan deze Ñapa werkten mee:

Marja Berk
Evert Bongers
Monique Casimiri
Hans de Haan
Fred de Haas
Joop Halman
Elton Sint Jago
Brede Kristensen
Judice Ledeboer
Marcel Truyens
William ten Veen
May Voges
Mineke de Vries
Miriam de Windt
Ken Wong

Thuis.

Mondi-jongen

Monique Casimiri

In onze tuin leeft heel veel. Vooral heel veel spinnen, pissebedden en duizendpoten. Bij de Nederlandse duizendpoten moet je vooral denken aan kleine kriebelbeestjes van nog geen twee centimeter groot en nog geen halve centimeter dik.
Ik heb ze bij Scherpenheuvel gezien van twintig centimeter groot, dus om deze jongens in onze tuin lach ik en met mijn blote handen duw ik ze aan de kant als ze in de weg zitten. Ook de pissebedden schuif ik opzij, de spinnen is een ander verhaal. Er zat er één binnen, bungelend voor het raam en die was groot. Heel groot. Wel zeker zeven centimeter met zijn poten wijd. Nu is mijn zoon inmiddels net zo'n held als ik met spinnen, en mijn man was niet thuis. Het beest doodslaan durfde ik niet, dus volgens goed gebruik met glas en papier hebben we deze spin toch buiten weten te krijgen.
Nu wonen er nog meer beesten in onze tuin. Heel veel muizen en regelmatig konijnen. Maar deze wonen er vaak maar heel kort, aangezien onze kat zijn brokken graag aanvult met zelf gevangen wild.
Onder de trampoline hebben we ook nog een familie pad wonen. Ze zeggen dat deze altijd blijven terugkomen naar hun geboortegrond. En toen wij dit huis kochten zat er een vijver in de tuin, waar ook veel padden leefden, dus ik vermoed dat ze, na het opruimen van de vijver, zijn verhuisd naar de diepte onder de trampoline. Donker, vochtig en meestal beschermd.
Ik zeg meestal, want zo af en toe worden ze gevangen door zoonlief. Languit op zijn buik hengelt hij dan met schep en net onder de trampoline door. Hij pakt ze met zijn blote handen vast en stopt ze in een emmer. Hij heeft inmiddels geleerd dat daar niet alleen water in moet zitten, maar ook iets waar de padden op kunnen zitten als ze dat willen. Ook moet er iets over de emmer heen, want de padden willen maar één ding, zo snel mogelijk weer naar huis. En dat strookt niet met wat zoonlief wil. Die wil ze in de emmer.
Meestal weet hij zo'n vijf tot zes padden te vangen. En met zijn emmer loopt hij trots naar ons. Na veel aah's en ooh's moet hij ze van ons weer terugbrengen en het ritueel herhaalt zich in omgekeerde volgorde.
De kinderen van mijn zus aanschouwen dit schouwspel met redelijk afgrijzen. Die padden in de emmer zijn nog wel leuk, maar vasthouden met je blote handen gaan ze toch echt niet doen. Haar kinderen groeien op in een wijk zonder veel kriebelbeestjes. Ik vraag mij af hoe dat op Curaçao is. Alle kinderen krijgen daar immers te maken met kriebelbeestjes. Het maakt niet uit waar je woont. Ik noem haar kinderen weleens gekscherend stadskinderen en de mijne een mondi-jongen, maar hoe zit dat dan op Curaçao? Zijn alle kinderen daar dan mondi-kinderen?

Uitgelicht.

Living 2014

In het WTC werd van 25 tot en met 28 september de jaarlijkse Living gehouden. Op de beurs werden allerlei zaken aangeboden die met wonen en leven te maken hebben. Het aanbod was breed: van verzekeringsmaatschappijen tot de Fundashon Kas Popular. Ook de Amigoe was vertegenwoordigd met een eigen stand.

Foto's: **John Jairo Hererra**

Medisch.

Smaakverlies, een vaak verzwegen gemis

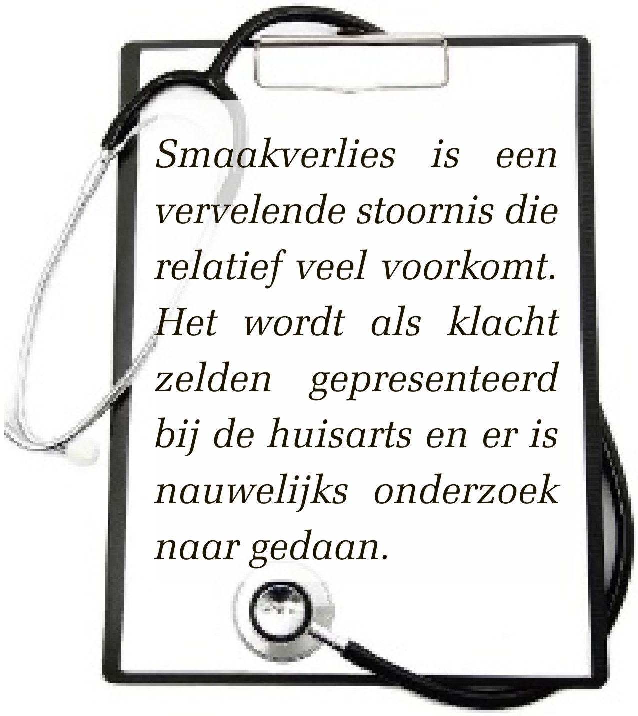

Tekst: **Hans de Haan**

Toch is het een aandoening die voor sommige mensen nare gevolgen kan hebben op zowel lichamelijk als geestelijk gebied.

We moeten Agnes van Sonderen, Karlijn de Laat en Evert Rijntjes daarom dankbaar zijn dat zij hier aandacht aan hebben geschonken door middel van een helder artikel in het Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde, dat kortgeleden verscheen. De medisch-technische inhoud hiervan is 'vertaald' naar een voor de lezers meer toegankelijk verhaal, opdat ook hier bij ons deze stoornis meer bekendheid zal krijgen.

Aspecten smaakverlies

Om goed te kunnen proeven, maken we gebruik van ons neusorgaan, de smaakpapillen in de tong en ons mondslijmvlies. Bij de meesten laat als eerste het reukorgaan het afweten, maar bij anderen kan het smaakverlies meer op de voorgrond staan. Het vóórkomen ervan onder de Nederlandse bevolking (prevalentie) wordt geschat op 5.3 procent.

Hoewel het minder worden tot volledig verlies van de smaak een onschuldig gemis lijkt te zijn, kan het toch bij sommige mensen leiden tot minder eten, gewichtsverlies en zelfs tot essentiële tekortkomingen in de voeding (deficiënties). Het kan verder aanleiding geven tot het te veel gebruiken van suiker en zout. Gezellig lekker eten met vrienden wordt bij smaakverlies ook steeds minder, wat weer kan leiden tot verlies van sociale contacten.

Bouw smaaksysteem

Van oudsher worden vier smaken onderscheiden: zoet, zuur, zout en bitter. Er is echter een vijfde smaak bijgekomen die al ruim 100 jaar bestaat, umami (= natriumglutamaat), wat zit in onder meer vlees en zeewier en vooral wordt gebruikt in Chinese gerechten. Vroeger dacht men dat de tong verdeeld was in vier gebieden die elk een eigen smaak vertegenwoordigden, maar dat blijkt een misvatting te zijn, want ieder deel van de tong kan alle smaken vaststellen. Alles wat in de mond komt, wordt vermengd met speeksel en die voedselbrei komt in contact met de smaakpapillen in de tong, de mond, de keelholte en zelfs in het bovenste deel van de slokdarm. De receptoren in de smaakpapillen activeren - afhankelijk van de ligging -verschillende zenuwen. De voornaamste zenuw in dit opzicht - verbonden met het voorste deel van de tong - heet de chorda tympani. De signalen van de smaakpapillen komen via verschillende zenuwen terecht in afzonderlijke delen van de hersenstam die tezamen de zogenaamde smaakcortex vormen, waar de verschillende smaken worden beleefd.

Oorzaken

Er worden twee vormen onderscheiden: smaakverlies die gepaard gaat met neurologische afwijkingen en geïsoleerd smaakverlies. Verder wordt onderscheid gemaakt in eenzijdig en beiderzijds. Een beschadiging van de eerder genoemde zenuw, de chorda tympani, die voor een deel in het middenoor langs de gehoorbeentjes loopt, kan eenzijdig smaakverlies veroorzaken. Een dergelijk defect kan ontstaan door een infectie (otitis) ter plaatse of een chirurgische ingreep in dit gebied. Eenzijdig smaakverlies blijft vaak onopgemerkt, omdat de smaak aan de andere kant aanwezig blijft en het gemis ervan aan de andere zijde niet als zodanig wordt ervaren.
Smaakverlies beiderzijds zonder neurologische uitval ontstaat door schade aan de smaakpapillen.
Dit kan verschillende oorzaken hebben: ouderdom, roken (?), mondinfecties (spruw), verlaagde schildklierfunctie (?), tekort aan zink (?), vergiftiging met zware metalen en pesticiden, te weinig speekselproductie, bestraling in het halsgebied en uitdroging (dehydratie). Het vraagteken achter enkele oorzaken betekent dat hierover nog twijfel bestaat. Verder kunnen bepaalde medicijnen de smaakpapillen beschadigen, een zinktekort veroorzaken en/of de speekselvloed verminderen. Van de volgende medicijnen is beschreven dat ze smaakverlies kunnen veroorzaken: terbinafine, cisplatine, methotrexaat, thiamizol, captopril, losartan, topiramaat, clopidogrel, fenytoïne en hydroxychloroquine.

Neurologische oorzaken

Smaakverlies kan ook een gevolg zijn - dus secundair - van neurologische ziekten, zoals een aangezichtsverlamming of een hersenbeschadiging door een infarct, infectie of een tumor, vooral in het gebied van de hersenstam waar zich de smaakcortex bevindt. Onderzoek heeft aangetoond dat een beroerte de grootste oorzaak is van smaakverlies. Zo werd in een studie bij 30 procent van 102 patiënten die een beroerte hadden doorgemaakt, smaakverlies vastgesteld. Verder kan smaakverlies ontstaan bij de ziekte van Parkinson, al dan niet samen met reukverlies, maar dit kan mogelijk ook samenhangen met het medicatiegebruik voor deze ziekte.

Behandeling

De huisarts kan op grond van wat de patiënt vertelt (anamnese) en lichamelijk onderzoek, vooral van de mond en het oor, vaststellen of het smaakverlies een geïsoleerde aandoening is of bestaat in combinatie met neurologische verschijnselen. In het laatste geval kan de arts een verwijzing naar een neuroloog overwegen en bij oorklachten kan hij/zij verwijzen naar een KNO-arts.
Wat de behandeling betreft, heeft de arts helaas niet veel te bieden. In het geval de patiënt één van de bovengenoemde medicijnen gebruikt, valt te overwegen of dit middel eventueel zou kunnen worden gestopt of vervangen zonder nadelige gevolgen. Afhankelijk van de mate waarop de patiënt echt last heeft van het smaakverlies, wordt verwijzing naar een diëtist of psycholoog aanbevolen. De genoemde auteurs van het artikel waarschuwen in hun artikel voor het toepassen van zinksuppletie. Het effect ervan is niet wetenschappelijk bewezen en bij sommige patiënten kan het vervelende bijwerkingen geven, zoals misselijkheid, buikpijn, diarree, obstipatie, zelfs smaakverlies (!) en een droge mond. Indien er geen andere opties zijn, kan het in goed overleg met de patiënt geprobeerd worden, want sommige mensen hebben er toch baat bij gehad.

Als conclusie kan worden gesteld dat smaakverlies wel degelijk een serieuze aandoening is die een bezoek aan de huisarts rechtvaardigt.

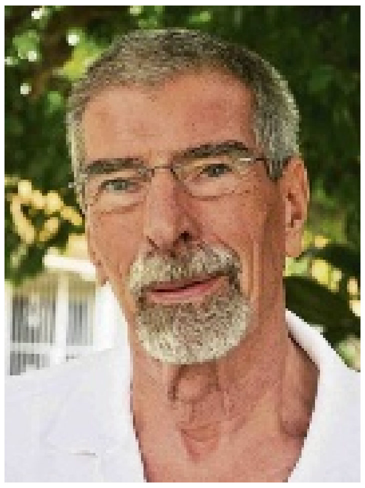

Hans de Haan is arts en jarenlang actief geweest als medisch adviseur bij diverse instanties.

Na vaders dood

Mijn vader is in december 1902 op Curaçao gestorven. Door het heengaan van het gezinshoofd kreeg onze familie een geduchte klap, welke wij niet gauw te boven zouden komen. Hoewel mijn vader ruim dertig jaren als onderwijzer voor de klas heeft gestaan, is hij nimmer in aanmerking gekomen voor een vaste aanstelling. Hij was dus niet pensioengerechtigd.

Zuidstraat, Oranjestad, begin vorige eeuw.

Het was toen vrijwel een vaste regel, dat gouvernementsambtenaren buiten het hoofdeiland niet of tenminste maar heel zelden in vaste pensioengerechtigde dienst werden benoemd. Er bestond ook generlei onderstandsregeling, zodat ons gezin praktisch gesproken op straat kwam te staan. Niemand van de overheid, die zich iets van deze erbarmelijke situatie aantrok.

Mijn moeder moest voortaan de dubbele taak van moeder en vader tegelijk vervullen. Ons inkomen hield op slag op en er was geen enkele bron van inkomsten meer. De oudste zoon, mijn broer Julius Arminius, zat in 1902 nog in de schoolbanken op Curaçao. Er bleek geen ander alternatief te zijn, dan hem van school af te nemen en een baantje voor hem te zoeken. Het gelukte hem een betrekking te krijgen, waaraan een hongerloon was verbonden en met dit loon moest moeder het voortaan doen. De andere jongens waren nog te klein om van school gehaald te worden, maar wel trachtten wij, elk op onze eigen manier, hier en daar een extraatje te verdienen.
Het was niet veel, dat binnen kwam. Maar mijn moeder, die een uiterst bekwame huisvrouw was - zij was de zuinigheid, de spaarzaamheid en de ijver in eigen persoon - wist met deze nauwelijks toereikende inkomsten nog wonderen te doen. Zo bleven wij voor honger gespaard.
Na het overlijden van vader zagen mijn broers en ik ons genoodzaakt - en achtten wij het ook onze plicht - door allerlei kleine bijverdiensten verlichting te brengen in het dragen van het zware juk, dat op moeders schouders was gelegd. Heel jong begon ik dus met na schooltijd kwitanties te innen. Hiervoor kreeg ik een kleine vergoeding maar dus niet het percentage dat kwitantielopers tegenwoordig eisen. Ik had trouwens niets te eisen en was blij een paar centen te krijgen, als ik met het geld van de geïnde kwitanties thuis kwam. Dat was mijn bijdrage in de huishoudpot.
Wat later werd ik koster van onze protestantse kerk. Dat was een flinke stap omhoog. Mijn twee oudere broers hadden deze 'functie' al vóór mij bekleed. Het salaris, dat aan deze post verbonden was, bedroeg niet meer en niet minder dan f. 7,50 per maand, maar de koster moest zelf zien dat hij het binnenkreeg. Er was namelijk een lijst gemaakt, waarop de gemeenteleden hadden aangetekend voor welk bedrag zij bijdroegen aan het kostersinkomen. De één een dubbeltje, de ander tien plaka of een kwartje, en enkelen een nog hoger bedrag. Elke maand moest ik dus bij alle intekenaren het bedrag ophalen waar zij voor hadden getekend om zo mijn maandloon bij elkaar te krijgen. Dikwijls kwam je natuurlijk als er niemand thuis was of kreeg je naar 's lands gewoonte te horen, dat je nog maar eens terug moest komen! Als ik mijn maandloon binnen had, was altijd net ongeveer de maand om en kon ik opnieuw beginnen!
Verder probeerde ik mijn geluk achter de toonbank van een kruidenierswinkel tegen een loon van zegge en schrijve vijf gulden in de maand. In de eerste jaren van onze eeuw zag het er voor de opgroeiende jeugd werkelijk somber uit. Eigenlijk bleef je niet anders over dan, zodra je de leeftijd daarvoor had, naar het buitenland te vertrekken. Maar ook dat was niet de geëigende weg om wat te bereiken, want mijn broers en ik hadden allen slechts beperkt onderwijs genoten: zes jaren lagere school en daarna nog twee jaar avond-ulo. Feitelijk waren wij geen van allen dus degelijk voorbereid op een taak in den vreemde. Ik was daar erg bezorgd over en mijn moeder niet minder. Zij heeft heel wat slapeloze nachten doorgebracht met gepieker over haar opgroeiende jongens.
Na verloop van jaren opperde zij het plan, dat ik maar eens naar Curaçao moest gaan om de gouverneur te spreken en te proberen een betrekking bij het gouvernement te krijgen. Zij zei tegen me: "Jongen, je verdient bij het gouvernement niet veel, maar het is een secuur stukje brood."

Het was dus haar wens, dat ik bij het gouvernement terecht zou komen. Toen ik hoorde, dat het menens was dat ik naar de gouverneur zou gaan, kreeg ik het danig benauwd. Hoe moest ik het aanleggen en wat moest ik dan zeggen tegen zulk een Almacht? Ik was een bedeesde jongen en hoewel wij thuis veel Nederlands spraken, zag ik tegen dit onderhoud, dat ik met de landvoogd zou hebben, op als tegen een berg.
Moeders woord was evenwel wet en zo vertrok ik per zeilschip naar Curaçao. Zo'n tocht duurde toen een paar dagen en veel comfort had je niet aan boord. In duidelijke taal zei moeder nog, toen ik vertrok, dat ik ervoor moest zorgen met een week terug te zijn, want mijn gewone werkzaamheden bleven op mij wachten en het beetje geld, dat deze opbrachten konden wij niet missen.

Oranjestad aan de Paardenbaai, begin vorige eeuw.

Willem Frederik Meinhardt Lampe

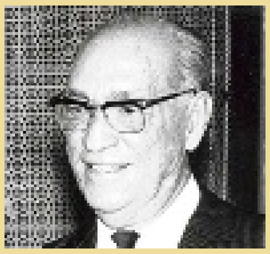

Willem Frederik Meinhardt Lampe, geboren op Aruba in 1896, heeft een indrukwekkende carrière gehad, voornamelijk in overheidsdienst van de Nederlandse Antillen tussen 1917 en beginjaren 70. Tussen 1917 en 1930 was hij onder meer griffier op Sint Eustatius en plaatsvervangend gezaghebber op Saba en Sint Maarten. Hij studeerde rechten in Nederland, was notaris op Aruba, werd minister van Justitie op Curaçao en Gevolmachtigd minister in Den Haag. Hij overleed in 1973 op Aruba. Zijn memoires had hij in boekvorm gepubliceerd onder de titel 'In de schaduw van de Gouverneurs' (De Wit Aruba, 1968). Hierin beschrijft hij zijn ervaringen van meer dan 50 jaar, onder zeven gouverneurs. Hierbij volgt een selectie uit een hoofdstuk van dat boek, samengesteld door Evert Bongers. Publicatie met toestemming van Uitgeverij De Wit Aruba en mevrouw Sheila Lampe.

Eerste liederenbundel in het Papiaments

Op initiatief van de Palm Music Foundation (www.palmmusicfoundation.com) is de liederenbundel Bam Canta die in de jaren 40 van de afgelopen eeuw voor het eerst werd uitgebracht door Nilda Jesurún Pinto en Rudolf Palm gedigitaliseerd en is deze opnieuw als liederenbundel beschikbaar. Het gaat om de allereerste liederenbundel in het Papiaments.

Tekst: J.I.M. (Joop) Halman

In de bundel staan 47 liederen van de eilanden Curaçao, Aruba en Bonaire. De liederen zijn in de 19e en de eerste helft van de 20e eeuw geschreven. Behalve in de bibliotheek en het archief en dan uitsluitend als een 'nietuitleenbaar exemplaar', was de liederenbundel nergens meer verkrijgbaar. Nilda Maria Jesurún Pinto (1918-1954) gaf als onderwijzeres les aan het St. Martinus College in Otrobanda. Aan het begin van de jaren 40 richtte ze het meisjeskoor De Kanaries op. Samen met haar vriendin en collega Clara (Poppy) Halman-Palm gaf ze met dit koor wekelijks muziekuitvoeringen die uitgezonden werden door de Curom (de Curaçaosche Radio Omroep). Het meisjeskoor werd bij deze uitvoeringen aan de piano begeleid door Rudolf Palm of Jacobo Palm.
Tot in 1954 was de Curom het enige radiozendstation op Curaçao. De Curom werd in 1933 als Curaçaose Radio Vereniging opgericht. De uitzendingen waren in de beginjaren voornamelijk in het Nederlands en de zender werd wel vaker de 'Shellomroep' genoemd. Met de aanstelling in 1943 van Herman de Man (pseudoniem voor de in de oorlog uitgeweken Nederlandse schrijver van joodse origine Salomon Hamburger), werd de programmakoers drastisch gewijzigd met een keuze voor een substantiële uitbreiding van het aantal programma's in het Papiaments. Aart Broek vermeldt in zijn artikel Geen oorlog zonder lied en letteren dat hij in 1997 publiceerde in Kristòf, dat deze uitbreiding onder meer omvatte het uitzenden van een kinderprogramma dat werd verzorgd door Nilda Pinto Jesurún. Ook de in die dagen uiterst populaire Arturo (Tuyuchi) Leito kreeg een eigen programma waar hij schetsen van alledag in kwijt kon. Herman de Man drong ook aan op de medewerking van Nicolaas van Meeteren in programma's die gingen over de Curaçaose volkscultuur. Dit leidde tot de publicatie door Van Meeteren van zijn Volkskunde van Curaçao, de eerste volwaardige studie van de volksgebruiken van het eiland.
In 1944 publiceerde Nilda Jesurún Pinto een eerste bundeltje met de teksten van 30 Curaçaose volksliedjes. Denk hierbij aan populaire kinderliedjes als 'Ban, ban, pasa un ròndu', 'Buchi Wan, pia fini' of 'E kas, e kas ta bon trahá'. Voor haar kinderprogramma verzamelde Nilda Jesurún Pinto ook volksverhalen. Zij was de eerste die een groot aantal Kompa Nanziverhalen voor een breed publiek in het Papiaments toegankelijk maakte. In 1952 verscheen van haar Kuentanan di Nanzi dat dertig verhalen over de spin Kompa Nanzi bevat. Dit boek werd in 1965 herdrukt en in 1983 door Enrique Muller in fonologische spelling opnieuw uitgegeven. Nilda Maria Jesurún Pinto trouwde in 1948 met Jan Geerdink. Het gezin verhuisde in 1953 naar Nederland. Daar overleed Nilda Jesurún Pinto in 1954 op 35-jarige leeftijd door complicaties in verband met haar zwangerschap.
De jaren 40 van de vorige eeuw kunnen met recht gekenschetst worden als een periode van een ontluikend nationaal bewustzijn op Curaçao. Dit valt ook onmiskenbaar op te merken in de liederenbundel Bam Canta die in 1948 werd uitgebracht. Verschillende van de teksten in deze liederenbundel zijn van Curaçaose dichters en schrijvers van het eerste uur zoals Willem (shon Wein) Hoyer, Willem (shon We) Kroon en Arturo (Tuyuchi) Leito.
Net als de dichter-componist Joseph Sickman Corsen (1854-1911), publiceerde ook Willem Manuel (shon Wein) Hoyer (1872-1953), aan het begin van de vorige eeuw gedichten in het Papiaments. Corsen en Hoyer wilden hiermee aantonen dat het mogelijk was om ook in het Papiaments diepgaande gevoelens en gedachten te uiten. In de liederenbundel is het gedicht Nos Papiamentu van Willem Hoyer door Rudolf Palm op muziek gezet. Het is een van de eerste gedichten in het Papiaments en het werd in 1906 gepubliceerd in het weekblad La Cruz. Behalve als dichter, genoot Willem Hoyer ook bekendheid vanwege zijn jaarlijks verschijnende 'Almanaque de Curaçao' en de woordenlijsten die hij uitgaf van woorden in het Papiaments.
Willem Eligio Kroon (1886-1949) heeft zijn populariteit vooral te danken aan zijn in het Papiaments geschreven romans: 'Yambo bieu ta bolbe na wea' (in 1928) en 'Yu di su mama o kastigu di un abuso' (in 1947). Met de publicatie in 1926 van zijn eerste twee novellen 'E no por kasa' en 'Mester a der'é', ontstond volgens de historicus Johan Hartog de hoop dat de tijd van het Papiamentstalige proza was aangebroken. De gedichten van Willem Kroon werden in 1966 postuum uitgegeven.
In de liederenbundel treffen we van Kroon onder meer zijn Himno riba Kòrsou en Kanto riba Kòrsou aan. In zijn Kanto riba Kòrsou pleit hij voor gelijke rechten en rechtvaardigheid. Beide bijdragen van Kroon werden door Rudolf Palm getoonzet. Voor Kroons Kanto riba Kòrsou schreef Rudolf Palm op dezelfde tekst zelfs drie muziekvarianten: een wals, een scottisch en een danzón.

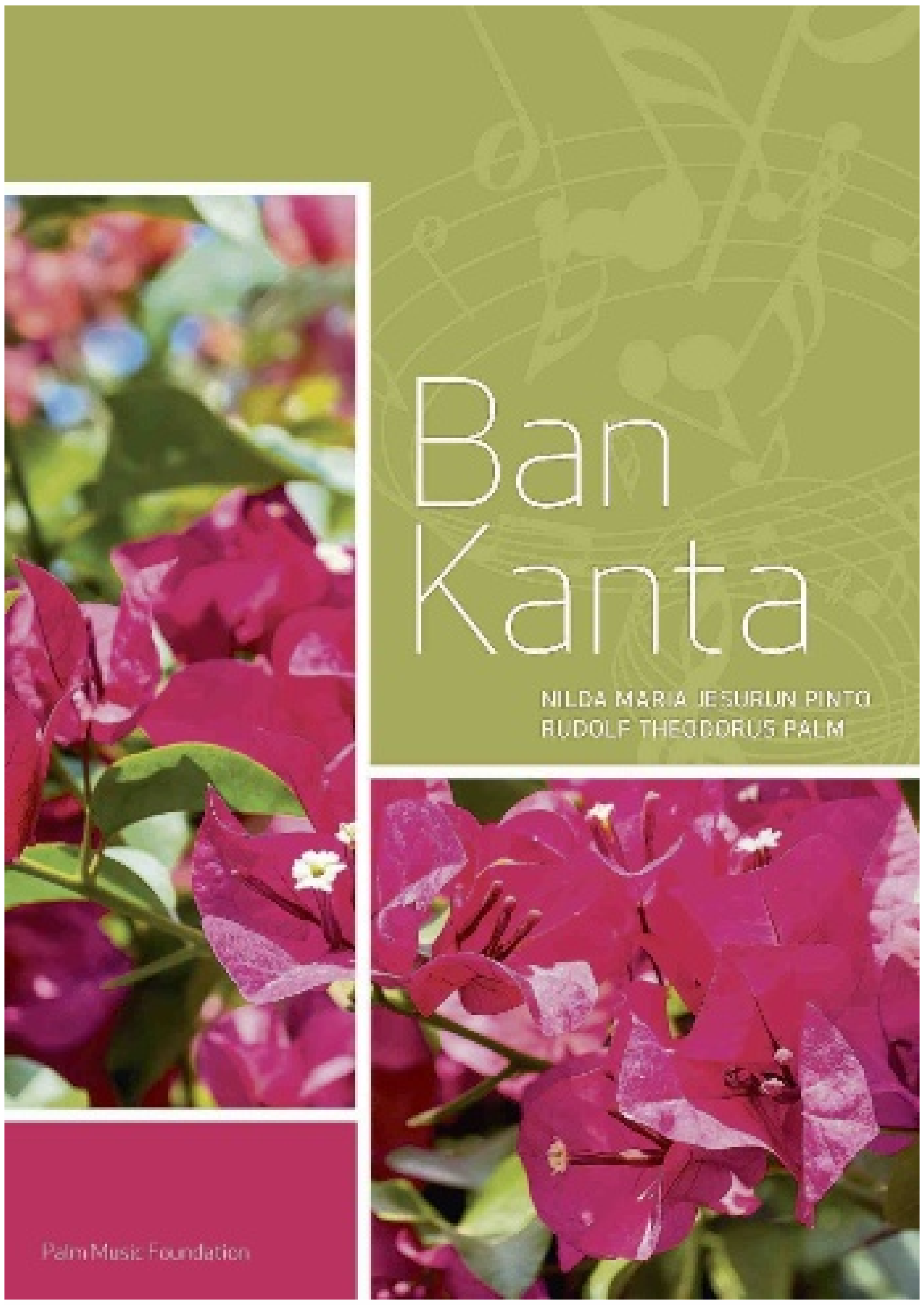

Voorkant van de heruitgave van de liederenbundel Bam Canta uit 1948 (titelblad met moderne

Advertentie in de Amigoe van 1948 ter promotie van de liederenbundel Bam Canta.

Bam Canta opnieuw uitgebracht

Het meisjeskoor De Kanaries met uiterst links Clara (Poppy) Halman-Palm en uiterst rechts Nilda Geerdink- Jesurún Pinto.

Arthuro Eduardo (pseudoniem Tuyuchi) Leito (1907-1994) genoot bekendheid vanwege zijn verhalen en dialogen in het weekblad La Cruz. Maar hij gaf ook tientallen novellen uit. Volgens de Curaçaose dichter en schrijver Pierre Lauffer, heeft Leito aanzienlijk bijgedragen aan de leescultuur in het Papiaments. In de muziekbundel heeft Rudolf Palm van Leito Mi Westpunt Stimá, een ode van Leito aan Westpunt, op muziek gezet. Opvallend in de liederenbundel is een aantal tekstuele bijdragen van drie Nederlandse priesters: Stephanus van de Pavert, Paulus Jacobus Poiesz en Philippus Offermans. Alle drie waren zij tijdens hun leven warme pleitbezorgers van het gebruik van het Papiaments.
Stephanus van de Pavert (1860-1930) was de oprichter van de Coöperatieve Vereniging en Nijverheid op Curaçao. Zijn beeltenis prijkt nog altijd op het gebouw gesitueerd in de Breedestraat te Otrobanda dat vroeger bekend stond als de Wenkel di pader. Tegenwoordig is de Maduro & Curiel's Bank in dit gebouw gehuisvest. Van de Pavert was een telg uit een aannemersfamilie en kon wellicht mede door zijn achtergrond, het bouwen niet laten. Zo heeft hij een belangrijk aandeel gehad in het ontwerp en de bouw van de Santa Familiakerk in Otrobanda. De liederenbundel bevat een zestal teksten van Van de Pavert die door respectievelijk de musici Rudolf Palm, Jacobo Palm en Jacobo de Pool op muziek werden gezet.
Paulus Jacobus Poiesz (1870-1919) stond bekend als een eloquent redenaar. Poiesz was oprichter van de

Rudolf Theodorus Palm (1880-1950).

gezellenvereniging St. Jozef op Pietermaai. De kerk van Pietermaai stroomde op zondag helemaal vol wanneer bekend was dat Poiesz die zondag zou preken. Een groot aantal kerkliederen in het Papiaments is van zijn hand. Daarnaast schreef hij ook poëzie en proza in het Papiaments. Als eerste vertaalde hij het gedicht Atardi van Corsen in het Nederlands en droeg dit gedicht voor tijdens een literaire bijeenkomst in Huize Vredewijk in de Penstraat. Zowel met Willem Hoyer als Joseph Sickman Corsen, die beiden woonden in de wijk Pietermaai, onderhield hij goede contacten. In de liederenbundel komen we van Poiesz zijn Lanta, ban, bon trempan tegen, op muziek gezet door Rudolf Palm.

De priester Philippus Offermans (1909-1982) genoot bekendheid als aalmoezenier in de gevangenis. Hij was een van de grondleggers van de Reclassering en de Kinderbescherming op Curaçao. Daarnaast was hij de initiator en later de geestelijk adviseur van het Centro Social Catolico en bracht hij ook een boek uit met gebeden en gezangen in het Papiaments. Bekend waren ook de kerstspelen met door Offermans zelf gemaakte en gecomponeerde liederen en toneelstukken. Offermans schreef een tekst op de compositie Un poko mas van Johannes (Jantji) Boskaljon. Daarnaast schreef Abram Capello de melodie voor zijn Deber en toonzette Rudolf Palm het Kanto di Laman van Offermans. In 1947 vertrok Offermans naar Peyrusse Grande nabij de Pyreneeën waar hij priester werd in de église Saint Mamet.

Vier liederen in de liederenbundel zijn opgedragen aan prinses Juliana. Ze werden geschreven ter gelegenheid van haar bezoek aan Curaçao in 1944. Het was oorlogstijd. Op internet is een boeiende filmreportage te zien van dit bezoek van prinses Juliana (zie http://www.vpro.nl/speel.program.7075588.html). Een onderdeel van het programma van Juliana betrof een bezoek aan radio Curom, destijds gehuisvest in het Riffort. Nadat het meisjeskoor De Kanaries een aantal liederen tot uitvoering bracht voor prinses Juliana, werd haar een 78-toerenplaat aangeboden met liederen in het Papiaments, gezongen door De Kanaries. De grammofoonplaat was een cadeau bestemd voor de kinderen van Juliana. De band van Juliana en van haar kinderen met de Caribische eilanden van het Koninkrijk is altijd gebleven. Tijdens een rondleiding die ik een aantal jaren terug kreeg in Paleis Soestdijk, zag ik in de eetkamer een groot wandkleed hangen met onze zes eilanden. Dagelijks werden het koninklijk paar en de prinsesjes zo herinnerd aan de zes eilanden.
De liederenbundel met 47 liederen bevat een aantal bijzonder mooie liederen die tot de classics van de liederen in het Papiaments kunnen worden gerekend. Hiertoe behoort ongetwijfeld het Un Mariposa waarvan het eerste deel gecomponeerd werd door Jacobo Palm en het tweede deel van de dichter-musicus Joseph Sickman Corsen is. Ook het Luna Kla, een compositie van Rudolf Palm op tekst van Emilio Davelaar, kan tot deze categorie worden gerekend. Volgens de musicus en componist Wim Statius Muller is Luna Kla: "Een geniaal stukje werk van Rudolf Palm. Een juweel van een lied in de populaire Napolitaanse stijl uit de vroege twintigste eeuw. In de juiste taal en met een goede marketing had het de populariteit kunnen hebben van O Sole Mio uit 1898 van Eduardo di Capua en Ritorno a Sorrento uit 1903 van Ernesto de Curtis."
Naast Jacobo Palm, Rudolf Palm en Joseph Sickman Corsen, zijn in de liederenbundel ook composities terug te vinden van Jacobo de Pool, Frater Candidus (de componist van het Curaçaose volkslied), pater Bührs, Graciela Boskaljon-Ecker, Abram Capello, Toni Palm (het Bonaireaanse volkslied), Clara (Poppy) Halman-Palm, Juan Chabaya (Padú) Lampe (het Arubaanse volkslied), Isaac de Windt, Johannes Boskaljon en Jan Gerard (Gerry) Palm.

De uitgifte van de liederenbundel in 1948 was een groot succes. Uit een advertentie in de Amigoe blijkt dat de bundel verkrijgbaar was bij La Bonanza en bij Nilda Pinto Jesurún in de Zaantjessteeg 43 en bij Rudolf Palm in de Niewindtstraat 7 te Otrobanda. De heruitgave van deze liederenbundel met een uniek bestanddeel van ons muzikaal-literair erfgoed is mede tot stand gekomen door een bijdrage van het Prins Bernhard Cultuurfonds Caribisch Gebied. Anders dan in 1948, is de liederenbundel nu verkrijgbaar bij Boekhandel Mensing's Caminada te Saliña.

Nilda Maria Geerdink- Jesurún Pinto (1918-1954).

Deugden

Moed om in de

Ik was 9 jaar toen ik met twee oudere jongens op een vroege ochtend in de Pinkstervakantie liep te schooieren langs de dijk van het Marsdiep in mijn geboorteplaats Den Helder.

Tekst: **Brede Kristensen**

Er stond een stevige noordwesterbries en de golven waren niet voor de poes. We kwamen langs het zogenaamde zwembad, een buitenbad aan de dijk, omringd door een net, om te voorkomen dat zwemmers door de stroom zouden worden meegevoerd. Er was niemand. “We gaan zwemmen”, riepen mijn vriendjes. Ik schrok. Weliswaar had ik op zwemles al een keertje los gezwommen, maar om nu te zeggen dat ik de zwemkunst machtig was... Ik wilde me niet laten kennen, dus sprongen we even later alle drie in onderbroek vanaf de pier in zee. In een oogwenk werd ik verzwolgen door het wilde koude zeewater. De woorden van de zweminstructeur schoten door mijn hoofd: raak nooit in paniek, vertrouw de kracht van water die je altijd omhoog duwt. Dat deed ik. Een seconde later was ik boven en zag nieuwe golven op me afkomen. Stuntelig zwemmend wist ik het vlot te bereiken. Daar zaten we met ons drieën, rillend van de kou, zwijgend. Niemand durfde terug.

Toen ineens de stem van de badmeester die was gearriveerd. Vanaf de pier bulderde hij: terugzwemmen. Een voor een! Onder het toeziend oog van de badmeester ging het terug gemakkelijker. Eenmaal op de pier gaf hij ons een oorvijg, zoals ik mijn leven nog nooit heb gehad. Mij noemde hij ‘spartelaar’. Ook dat nog! We dropen af, ieder met zijn eigen gedachten. Het was niet mijn roekeloosheid waarvan ik baalde. Nee, mijn lafheid zat me dwars. Hoe had ik zo laf kunnen zijn om geen ‘nee’ te durven zeggen tegen het roekeloze voorstel in die ruwe zee te zwemmen?

Voor Aristoteles houdt moed het midden tussen roekeloosheid en lafheid. Roekeloosheid zag hij als een teken van kortzichtigheid, zoniet stupiditeit. Hij overwoog niet dat roekeloosheid een vorm van lafheid is, van geen ‘nee’ durven zeggen tegen de fysiek of mentaal aanwezige omstanders die iets stompzinnigs van je verwachten.

Later overwoog Montaigne (1533-1592) dat wel. Ook voor hem gold moed als een belangrijke deugd. In zijn beroemde ‘essays’ spreekt hij er regelmatig over en merkt op dat ‘lafheid de moeder van wreedheid is’. Hij veronderstelde dat ieder mens een geweten heeft, maar wanneer het ons aan moed ontbreekt, we geen ‘nee’ zullen zeggen tegen een handelwijze die roekeloos of erger, onmenselijk is. De geschiedenis zit hiervan vol. In zijn visie vormt moed dus samen met geweten de kern van deugdzaamheid. Ze hebben elkaar nodig. Zonder moed functioneert het geweten slecht. Dat is een interessant standpunt. Zo wordt ook het verschil tussen assertiviteit en moed duidelijk. Assertiviteit betekent opkomen voor jezelf. Psychologisch heel nuttig, maar het geweten speelt daarbij amper een rol.

Veel mensen vinden overigens dat moed een neutraal begrip is. Zoals een ondernemer die het aandurft tijdens een recessie een nieuwe zaak te beginnen. Bewust trotseert hij het economische ontij. Is dat niet moedig? Of een politicus die drastische maatregelen durft te nemen ter bezwering van een crisis: eentje met ‘balls’, zeggen de Amerikanen. Of iemand die niet aan de vereisten voor een directiefunctie voldoet, maar toch solliciteert. ‘Dan moet je wel lef hebben’, wordt met een zweem van bewondering geroepen. Een stap verder en we bewonderen ook criminelen en dictators om hun moed. Of gaan we nu te ver?

Laten we deze vraag stellen: is moed te isoleren van andere deugden? Zou het niet kunnen zijn dat alle deugden met elkaar samenhangen? Zouden ze tezamen geen patroon vormen? Zouden ze hun zin en betekenis niet ontlenen aan hun positie binnen dat patroon? Vergelijk het met zout. Een lepeltje zout is geen lekkernij, maar een maaltijd zonder zout is wat je noemt laf. In ieder geval lijkt het me geen gek idee om, met Montaigne, moed te combineren met geweten. Laten we die weg even vervolgen. Eerst twee voorbeelden.

Enkele jaren geleden ontstond er ruzie tussen twee jongens op Seru Fortuna. Het ging om niks, maar de ruzie liep uit de hand. Een van de ruziemakers haalde een pistool tevoorschijn en richtte dit op de ander. Hij schoot niet meteen. Hij aarzelde. De mensen erom heen stonden erbij en keken ernaar, zwijgend... het schot klonk... Toen ik erover hoorde, vroeg ik me af wie nu de meest laffe rol speelde. De schutter die geen ‘nee’ tegen zichzelf kon zeggen en, met al die mensen om zich heen, dacht niet meer terug te kunnen? Of de omstanders die gespeend waren van ieder verantwoordelijkheidsgevoel en niets deden om de moord te voorkomen? Superlaf, toch?

Moed heeft dus te maken met het vermogen zich in te leven in anderen en je voor hen in te zetten. Precies het thema van de laatste roman van Albert Camus ‘De Val’. Een advocaat zit in een Amsterdamse kroeg tegen zichzelf te praten. Altijd had hij zich een hele Piet gevoeld. Hij genoot van het leven, deed zijn werk en had iets over voor de medemens. Tot het moment dat hij zag hoe een vrouw in het water viel. Een cruciaal moment. Hij had haar achterna kunnen springen, maar hij had dat niet gedaan. Nu realiseert hij zich wat een waardeloze lafaard hij is. Hij beseft ook dat hij niet onschuldig is. Zijn geweten stond al die jaren op een laag pitje. Bewust, omdat hij wist dat het hem aan moed zou ontbreken als hij naar de stem van zijn geweten zou moeten luisteren. Achteraf gezien kwam zijn val dus niet onverwacht.

Nu het dagelijkse leven. In 1985, in het toenmalige communistische Tsjecho-Slowakije publiceerde Vaclav Havel (schrijver, dissident en later president) ‘Poging om in de waarheid te leven’.

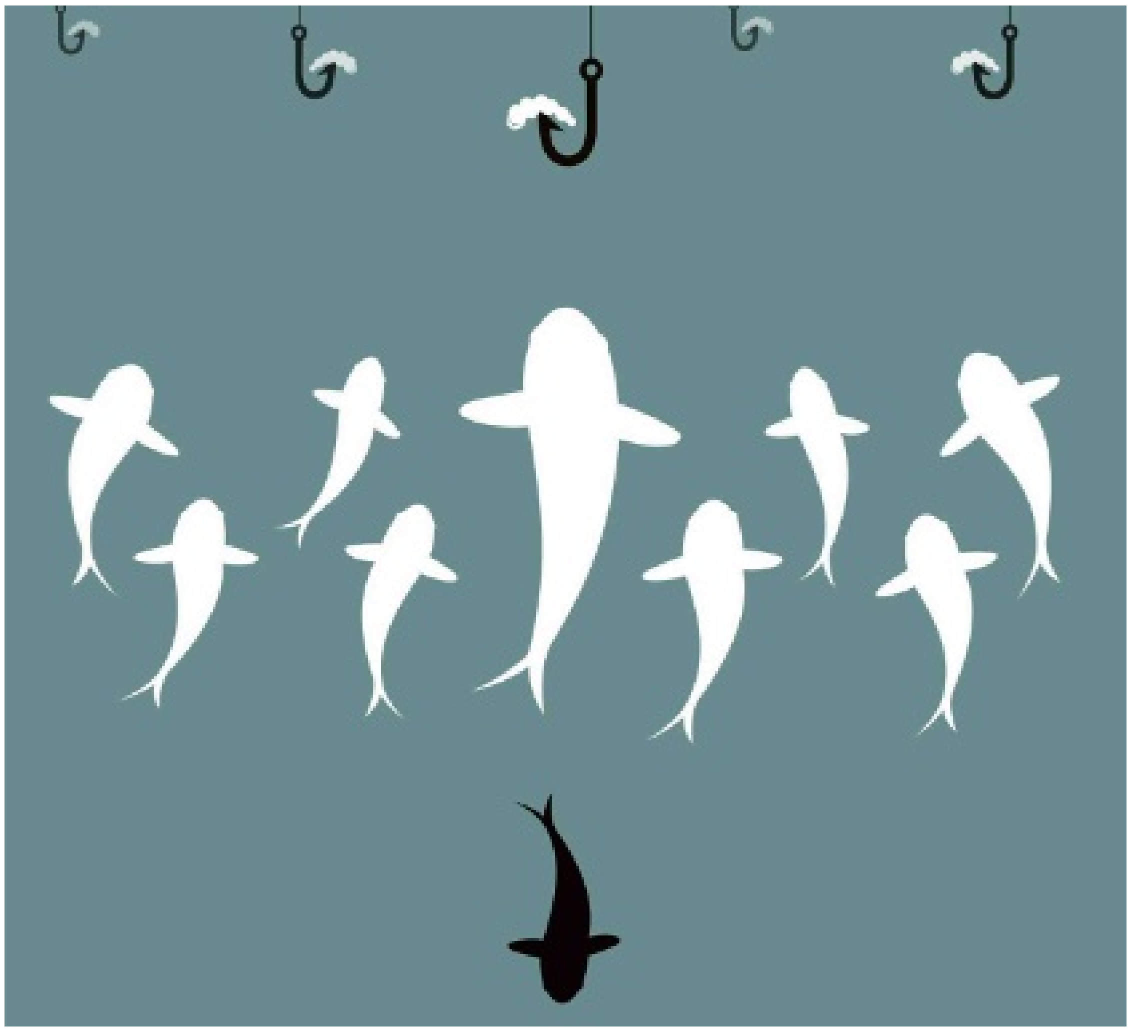

“Onze diepste angst is uit de boot te vallen”, zei Dostojevski.

waarheid te leven

Hij was bescheiden en sprak over zijn poging, niet over zijn moed, in de waarheid te leven. Maar Havel was een moedig mens die, zoals de meeste mensen, niet van poppenkastgedoe hield, maar die, in tegenstelling tot de meeste mensen, het poppenkastgedoe aan de kaak durfde te stellen. Hij begreep ook waarom de meeste mensen poppenkastspelletjes spelen. Zoals de winkelier, die in zijn etalage een rode vlag met portret van de zakkige partijleider Husak heeft staan. Plus een inspirerende communistische leus erbij. Waarom doet hij dat? Eigenlijk zegt hij: “Ik, winkelier NN, woon hier en ik weet wat me te doen staat. Niemand kan me iets maken.” Ook zegt hij: “Ik ben bang. Dus niemand hoeft te vrezen dat ik het poppenkastgedoe aan de kaak zal stellen.” Hij dekt zich in en loopt met zijn loyaliteit te koop. Zo kan hij rustig slapen. Zonder angst.

Het indekgedrag van deze winkelier is normaal. Het wemelt van mensen die niets durven zeggen tegen politici als Husak die de zaak brutaal belazeren. Veel te riskant. Je zou zo’n machtig iemand straks nog eens nodig kunnen hebben. Het wemelt van zakenlieden die verschillende politieke partijen financieel ondersteunen. Ze wedden op diverse paarden. Het winnende paard zullen ze herinneren aan hun loyale en royale steun. Het wemelt van mensen die, als er bij de buren gewelddadig wordt ingebroken, doen alsof ze niets zien en niets horen. Ze prefereren geen getuige te zijn.

Trouwens, het valt op dat er over allerlei wandaden veel geroddeld wordt, dat iedereen schijnt te weten hoe de vork in de steel steekt, maar dat wanneer het op getuigen aankomt, alle monden dicht vallen. Ook valt het op dat het wemelt van ambtenaren die politiek gewenste adviezen opstellen en nooit tegenspraak geven. En van professoren die pas in hun afscheidsrede, wanneer hun wetenschappelijke reputatie er minder toe doet, zeggen wat ze echt van iets vinden. En van bestuurders die niet durven ingrijpen wanneer het publieke belang dat vraagt. Indek- en schuilgedrag alom. Staat dat niet haaks op de poging ‘in de waarheid leven?’

Havel: “Het zich indekken en verschuilen achter een ander, een ideologie, een protocol, een life style of een cliché is het begin van demoralisatie.”

“Onze diepste angst is uit de boot te vallen”, zei Dostojevski. Vandaar de alomtegenwoordigheid van ‘men’ in ons bewustzijn. Vandaar ook ons opportunisme. Dat betekent dat we uitdagingen uit de weg gaan, geen verantwoordelijkheid nemen en op het kritieke moment ‘niet thuis’ geven. Moed is een teken van existentie, merkte Camus op. Hij formuleerde nog scherper: “Als ik word uitgedaagd, wil ik zelf aanwezig zijn.” Zonder moed raken we van onszelf vervreemd, want het zijn onze moedigpersoonlijke keuzes die maken dat we zijn wie we zijn. Gelukkig komen we telkens weer voor uitdagingen te staan die ons de kans geven kleur te bekennen en moedig verantwoordelijkheid te aanvaarden. Op die cruciale momenten bladdert de illusie van ‘het-spreekt-vanzelf’ af. Een verborgen kant van de zaak of ‘de ander’ verschijnt onontkoombaar in beeld. Even onontkoombaar als onze keuze. Wat doen we? Indekken? Schuilen? Of voor de dag komen? Naar ons geweten luisteren? “Geven we op zo’n moment niet thuis, dan leven we niet”, schreef Camus. Op zulke momenten is moed vereist, om tegen ‘men’ in opstand te komen. Bovenal de moed een overwinning op het angstige zelf te behalen. Misschien is dat ook wel de kern van moed: jezelf overwinnen.

Het is opvallend dat Aristoteles – en in zijn voetspoor Thomas van Aquino en Montaigne – zo’n nadruk legt op het belang van een moedig brein, een moedige geest. Je zou denken dat moed eerder het handelen betreft. We kunnen van alles bedenken, bevroeden, beschouwen, bespreken, betogen, bewijzen, betwijfelen en beoordelen, allemaal werkwoorden die wijzen op een werkzame, construerende geest. Maar soms dient zich dat lucide moment aan dat we iets beseffen. Met beseffen drukken we uit dat er iets van buiten tot ons doordringt. Iets dat we niet zelf hebben geconstrueerd. Iets dat ons bovendien voor een existentiële keuze stelt. Reageren we moedig of laf?

Ik kan me geen beter voorbeeld voor de geest halen dan koning David, die zijn oog had laten vallen op een mooie vrouw en op slinkse wijze haar man wist te liquideren. Profeet Nathan vond het laf en had de moed hem erop aan te spreken. Hij pakte het handig aan en kwam met een verhaal over een rijk man die het geitje van zijn arme buurman stal voor het diner voor zijn gasten. “Schandalig! Wie is die zak?”, riep David. Het cruciale moment werd een lucide moment. David besefte dat hij zelf die zak was. Op dat moment toonde hij moed. Had hij geluisterd naar raadgever angst, dan had hij Nathan woedend de deur gewezen, misschien zelfs hem uit de weg laten ruimen. Hij zag de situatie onder ogen en besefte wat hij had uitgespookt. Conclusie is dat moed niet alleen onlosmakelijk met geweten is verbonden, maar ook met helder denken. Of beter, helder denken vereist moed om geen doekjes om vervelende dingen te winden, om eerlijk met onszelf te zijn.

Nogmaals Havel: “Zonder moed wordt het leven een hypocriete poppenkast. Leven vereist moed.” Daarom is het een kardinale deugd.

Gebruikte en niet eerder in deze reeks vermelde literatuur:
Albert Camus, L’homme révolté, (1951), Nederlandse vertaling: De mens in opstand; La Chute (1956), Nederlandse vertaling De Val
Vaclav Havel, Poging om in de waarheid te leven, (Nederlandse vertaling 1986), oorspronkelijke titel: Moc bezmocnych (1979)

Ars Poëtica.

Dit tijdelijke midden

‘...in mij sleept een slak zich prehistorisch kalm
terug naar het begin en een mens zich naar het einde;
geen van beide
is in zicht, alleen dit tijdelijke midden’

Uit Meer hoef dan Voet

Marjolein van Heemstra

Letra

Marjolijn van Heemstra

Op het gebied van poëzie heeft het Nederlands regelmatig verrassingen in petto. Marjolijn van Heemstra publiceerde haar tweede bundel Meer dan Hoef. Er valt van alles op. Zoals de grote verscheidenheid van onderwerpen: duivenmelkers, bodyscans, kosmos, een klein insectje en de pier van Sint Maarten. Grote lijnen en grote gedachten zijn spannend verweven met details. Een gedicht over God gaat over bijna alles in het leven, over een mirakelende tram in de Kinkerstraat en natuurlijk de twijfel:

‘de verbazing over wat omhoogklimt uit de goddelijke borst, klimt
als een mot naar een lamp,
als een zacht gebed -’

Niet alleen komen de metaforen verrassend als duveltjes uit doosjes tevoorschijn, ze zeggen ook nog eens meer dan de lezer op het eerste gezicht denkt. Het gebed als een mot naar de lamp. Zulke zinnen zijn als brain waves, die daadwerkelijk het brein van

Marjolijn van Heemstra

de lezer op nieuwe sporen zet. Synapsen worden anders geactiveerd, nieuwe netwerken tussen de neuronen creëerend. Dat duidt op natuurlijke schitterende poëzie. Bovendien laten ze zich ook mooi voordragen, deze gedichten. Dan wordt het effect nog versterkt en gebeurt wat ze beschrijft over een ontmoeting in de schemer van een Oosterse avondmarkt: ‘en wie je ontmoet is nooit van wie je afscheid neemt’. Na lezing is de lezer ook een ander mens geworden.

Albertina Soepboer

Albertina Soepboer is even verrassend, maar wel heel anders. Als tweetalige schrijft ze in het Fries en in het Nederlands, poëzie en proza en allerlei soorten teksten. Er is al heel wat van haar hand verschenen en ook heel wat vertaald in andere talen. Nu dan de poëziebundel Bezonken. Korte gedichten ditmaal. Geen duidelijk begin, geen ferm einde. Dit is zo kenmerkend voor het Friese landschap daar in het noorden, grenzend aan de Waddenzee. Er zijn dijken en eindeloze verten: ‘op de dijk sjokt een schaap de einder in’. Verleden en heden schuiven in elkaar en er is de altijd zoute wind waarin je de tijd niet proeft:

zwerfzout

vanuit het oosten waait het de zee over
een veld is begonnen, zout verworden
een zwerver, hoe moet ik in deze stilte
wegvegen, roepen hoe hoog het golfde
maar aan de wind proef je de tijd niet

Maar in dit fascinerende landschap gebeuren er ook dingen. Die dingen moeten met een dieplood gepeild worden. Daarover gaan de drie hoofdstukken met ieder 16 verzen: kwelwater, windstilte en grondstof. Wat valt er echter te peilen? Ergens staat een oma met haar kleinste kind ‘zo in het licht van de zon gewassen’ waarschuwend voor heksen in de velden die het noodlot weven. Langzaam dringt het tot de lezer door wat ‘bezonken’ betekent. In het laatste gedicht wordt met dezelfde schoenen verder geschuifeld en is er een besef van ‘weten dat met de grond groeit’. Twee gedenkwaardige bundels.

zaterdag 4 oktober 2014 11

Strijd tegen mug die dengue- en chikungunya verspreidt

ENTOMOLOOG BART KNOLS: 'Eiland kan dengue-mug-vrij worden'

Er is geen medicijn, geen vaccinatie. Maar dengue en sinds kort de minstens zo vervelende ziekte chikungunya verspreiden zich razendsnel over de Caribische eilanden. Medisch entomoloog Bart Knols houdt zich bezig met de bestrijding en uitroeiing van de mug die hiervoor verantwoordelijk is. De door zijn bedrijf ontwikkelde 'vallen' zijn inmiddels op de eilanden ingevoerd.

Tekst en foto's: **Mineke de Vries**

"Als wetenschappers waarschuwden we vanaf begin jaren tachtig voor een uitbraak als deze. Nu gaat het echt gebeuren, het is schokkend", zegt Bart Knols. Dengue, dat al in honderd landen voorkomt, treft wereldwijd 390 miljoen mensen per jaar, van wie er 25.000 overlijden. Het is daarmee de snelst groeiende tropische infectieziekte. "Het begint in Afrika en is in no time in de Verenigde Staten, België, Engeland. Door de globalisering, urbanisering, het transport van mens en product is de wereld eigenlijk nog maar een dorpje."

En nu komt chikungunya, dat vorig jaar december in de Cariben de kop opstak erbij. Via Guadeloupe en Martinique zijn honderden gevallen op St. Maarten en Curaçao vastgesteld en ook gevallen op St. Eustatius, Bonaire en Aruba. De ziekte grijpt hard om zich heen met inmiddels meer dan 700.000 gevallen in het Caribisch gebied. En dit zijn alleen nog geregistreerde gevallen. "We schreeuwen om iets nieuws om het tegen te gaan."

Dezelfde mug die dengue verspreidt, zorgt voor het overbrengen van chikungunya. Het gaat om de gele koortsmug, de Aedes aegypti. Van alle bekende drieduizend muggensoorten wereldwijd komen er maar een paar voor in de Cariben - naar we weten vier op Aruba en hiervan is dit de enge gevaarlijke. Voor een getraind oog is zij te herkennen aan haar gestreepte uiterlijk. Zij brengt de ziekte over van (geïnfecteerde) mens naar mens.

Sporadisch zien we naast deze horizontale transmissie ook verticale transmissie: een besmette mug brengt het virus over op zijn nakomelingen. Als je bedenkt dat een mug zo'n 75 eitjes legt in een dag of twee, drie gaat de vermenigvuldiging razendsnel. In haar gehele leven van een week of zes betekent dat maar liefst driehonderd tot vijfhonderd eitjes. Overigens leeft het mannetje maar een dag of tien.

Slavenschepen

"De oorspronkelijk in Afrika voorkomende mug kwam mee met de slavenschepen, waar zij broedde in de vaten drinkwater. Ook slaven zelf hadden het dengue-virus bij zich, dus én mug én virus kwamen zo in het Caribisch gebied terecht." Het aan dengue verwante chikungunya werd in 1954 ontdekt en is via een eiland voor de kust van Kenia onder meer naar het Franse eiland Réunion verspreid, waar in 2006 250.000 mensen geïnfecteerd werden. Achthonderd Franse militairen werden ingezet om het eiland plat te spuiten om zo de epidemie te stoppen. Chikungunya - ofwel shrivel up fever, vanwege het in elkaar krimpen van de zieke - heeft dezelfde ziekteverschijnselen als dengue: hoge koorts, gewrichtspijnen, hoofdpijn, huiduitslag, soms bloedingen, blauwe plekken. Van de extreem hoge koorts kunnen mensen gaan hallucineren. De verschijnselen van dengue, vanwege de vreselijke pijn aan de botten ook break bone fever genoemd duren twee tot drie weken, tenzij complicaties ontstaan. Complicaties ontstaan als je een volgend type dengue krijgt. "Er zijn vier typen bekend. Loop je type 1 op en overleef je die, ben je daarvoor immuun, maar krijg je een tweede type, dan richt de afweer zich tegen jezelf, waardoor complicaties ontstaan."

Je kunt de ziekte overigens bij je hebben zonder er iets van te merken, maar er ook aan doodgaan en alles daartussenin. Een snelle diagnose is lastig omdat laboratoria pas na weken de definitieve uitslag kunnen bevestigen. De patiënt is dan vaak alweer beter, maar heeft wel het virus doorgegeven aan bijtende muggen.

"Besmette vrouwtjesmug krijgt honderden nakomelingen"

Laboratorium-muggen

Knols studeerde biologie aan de Wageningen Universiteit en werkte daar als wetenschapper tot 2009. Omdat hij vond dat te weinig onderzoeksresultaten werden vertaald naar de 'echte wereld' begon hij met een collega In2care, waar inmiddels acht man werkt. "Het is een onderzoeksbedrijf dat nieuwe producten ontwikkelt om muggen het leven zuur te maken." Hun Wageningse laboratorium staat vol met bakken met muggen. In de warme kamers zwemmen larven in plastic doosjes van de Chinees, maar er zijn ook gedroogde eitjes. "Hebben we volgende week een paar honderd muggen nodig, kan ik die zo maken." Knols heeft ze in drie soorten, gemakkelijk van elkaar te onderscheiden, zwarte en bruine en de een zit plat tegen het oppervlak, de ander onder een hoek van 45 graden. Er staan verder testapparaten waar je aan twee kanten een geur inbrengt om te testen welke kant de muggen prefereren.

Met de muggenval wordt de mug zelf ingezet om zijn soortgenoten te bestrijden.

Muggenval

Binnen een jaar onderzoek was het concept voor een muggenval klaar. "Bedenk dat we met drie biologen gepromoveerd op muggen zijn. Als je kennis bundelt, gaat het hard." De muggenval heeft als basis een zwarte bloempot - zwart vanwege het contrast met de omgeving en donker trekt muggen aan - met daarin een vlotter en een soort trechter erbovenop. In de pot voeg je aan het water een tabletje toe met een geurstof die vrouwtjesmuggen aantrekt. Deze geur is een indicator voor veel voedsel, een prima plek dus om eitjes te leggen. En het feit dat ergens (oudere) larven zijn, trekt weer andere vrouwtjes aan. Veel larven moet wel een goede broedplek betekenen, aldus de mug.

De vlotter bestaat uit een gaasje waarop poeders zitten. Eén daarvan neemt de mug aan haar pootjes mee naar andere broedplaatsen waar het de aanwezige larven doodt. Het uitroeien van zijn soort doet de mug dus zelf. Een tweede poeder, de schimmel Beauveria bassiana - een biologische insecticide dus - zorgt ervoor dat de besmette mug zelf na een paar dagen doodgaat, omdat de schimmel naar binnen groeit. Knols, die elf jaar in Afrika werkte: "We kwamen op het idee van een schimmel toen we in Kenia bezig waren met de bestrijding van de tseetseevliegen, die succesvol werden geïnfecteerd door de schimmels. Ook in Tanzania konden we de muggenpopulatie zo fors terugbrengen."

"Muggen zijn behoorlijk resistent tegen anti-muggenmiddelen"

Consument

De val zelf is een eenmalige koop, het gaasje moet tweemaandelijks worden vervangen. "Het is het Oral B-systeem, de tandenborstel is de uitgave niet, maar de borsteltjes moeten steeds opnieuw worden aangeschaft." De val heeft geen enkele zin als je het gaasje niet consequent vervangt en een verse geurtablet toevoegt. "Vanwege die controle hebben we het alleen nog op de professionele markt uitgezet. Door middel van een contract met Professional Pest Control Aruba- Bonaire- Curaçao, weten we dat het servicen goed gebeurt." Naast de pest control-bedrijven werken ze samen met de lokale gezondheidsdienst. "We verkopen ze in de toeristensector, resorts, hotels. Het is namelijk een grote dreiging voor het toerisme, dé inkomstenbron voor de eilanden." Met de sporen, die ze per kilo uit Engeland krijgen geleverd, vullen ze zo'n 12.000 vallen per kilo. "Maar we onderzoeken ook afzet voor de consumentenmarkt, het moet bij Building Depot-achtige winkels komen te liggen. De consument moet echter doordrongen zijn van de noodzaak van het vervangen van de gaasjes. Je kunt wel voorraden inslaan, de sporen van de schimmels overleven twee jaar in de koelkast."

Er zijn inmiddels tweeduizend vallen geleverd aan Aruba. Ook is een groot aantal naar een Amerikaanse partner verscheept voor distributie in Centraal- en Zuid-Amerika. Zo zal een land als Brazilië dat jaarlijks een miljard aan dengue-bestrijding uitgeeft, naar verwachting zeker belangstelling hebben. Inmiddels lopen in achttien landen registratieprocedures voor de val. Indien nodig kan In2Care grote volumes vallen per week produceren.

Uitroeien

Volgens Knols kan dengue wel degelijk worden uitgeroeid. "Dan moet wel de attitude van de bevolking daarnaar zijn." In 1952 was de mug op Aruba vanwege intensieve bestrijding verdwenen en ook in 1970 was het eiland gedurende veertien jaar dengue-mug-vrij. Voor een nieuw project op Aruba in 2011 kreeg Knols helaas de 5,4 miljoen euro die ervoor nodig was niet bij elkaar. Hij is nu bezig met een project op St. Eustatius, overzichtelijk vanwege de kleinschaligheid. "Als we de financiering rond krijgen proberen we met medewerking van de lokale overheidsdiensten op St. Eustatius met een geïntegreerde aanpak dengue uit te roeien." Dat betekent broedplaatsen verwijderen, vallen plaatsen, inspecties uitvoeren, zwerfafval dat mogelijke broedplaatsen vormt opruimen en goede voorlichting geven.

Op Aruba wordt een trial in één buurt voorbereid. "We plaatsen in een vierkante kilometer vallen bij alle huizen en ruimen alles er omheen waar stilstaand water is op. Juist in en om de tuin, in het water in autobanden, emmers, autowrakken, blikjes, de schoteltjes onder een plant, broedt de dengue-mug - niet in waterplassen aan de grond, ook niet in natuurgebieden. Zo kijken we of we het per buurt schoon kunnen krijgen."

Hotspot

Dengue en ook chikungunya kennen een lokale uitbraak, het is een zogenaamde hotspot-ziekte. In de ene buurt wordt de een na de ander ziek, je kind, dan de overbuurvrouw, de man van twee huizen verder en in de buurt ernaast gebeurt niks. Dit komt omdat de mug slechts 250 meter vliegt rond de plaats waar zij is uitgekomen. In dat gebied infecteert zij mensen, niet verder, tenzij zij met een auto of vliegtuig meereist. Maar dan nog, met één mug krijg je geen nieuwe populatie, daarvoor zijn tussen de vijftig en vijfhonderd nieuwe muggen nodig.

"Zaak is dus je huis en alles er omheen schoon te houden, hoe schoner, hoe minder last. Maar dat moet dan iedereen in je naaste omgeving doen. "En heb je een case, moet je direct rond je hotspot intensief muggen bestrijden. Dat gaat tot nog toe niet goed. Je draagt het virus vier dagen bij je, de diagnose komt pas na een week, dus dan heb je het al verspreid naar nieuwe muggen."

Als de mug is uitgeroeid, moet je ook kunnen meten of her-investatie plaatsvindt, oftewel, komt hij weer terug. Dat maakt de kans op duurzaam elimineren groter. "Daarvoor worden vallen, gefabriceerd door Duitse collega's bij lucht- en zeehavens geplaatst." Omdat deze val muggen moet aantrekken die op zoek zijn naar bloed, bevat hij menselijke geurstoffen als ammonia en melkzuur.

Het uitroeien van een soort ligt overigens voor biologen erg gevoelig. Het feit echter dat de dengue-mug een invasieve soort is, een soort die niet in de natuurlijke fauna van dit gebied thuishoort, maakt het voor Knols een ander verhaal.

"Mug beweegt zich in straal van 250 meter"

Liever geen Deet

Duurzaam elimineren is het meest effectief, maar wat je zelf kunt doen behalve je huis schoonhouden, is smeren met anti-muggenmiddelen. Probleem is dat muggen behoorlijk resistent zijn geworden. Dat betekent vaker smeren en hogere concentraties gebruiken. "Je hebt minimaal dertig procent Deet nodig als bestanddeel, met een lager percentage moet je vaker smeren. Daarbij komt dat de gelekoortsmug, die alleen overdag zou steken, inmiddels ook 's nachts steekt; 24/7 smeren dus, wat je als toerist misschien doet, de lokale bevolking niet." Deet is geen fijn middel - je kunt er plastic mee oplossen - en twintig procent wordt door de huid geabsorbeerd. Bij veelvuldig gebruik kunnen neurologische aandoeningen voorkomen.

"We hebben eindeloos veel tests gedaan met alle gangbare middelen, maar niets behalve Deet werkte. Maar nu hebben we een middel met eucalyptusolie als basis. Een middel zonder Deet is een enorme vooruitgang. Het is getest op dengue- en malariamuggen en werkt acht uur. Omdat het op natuurlijke basis is, kan je je er dagelijks zonder probleem mee insmeren." In2Care, het bedrijf dat de muggenval aan de man brengt, bekijkt momenteel de mogelijkheden voor afzet van een middel met eucalyptusolie in de Cariben.

Er is overigens al een middel op basis van lemon-eucalyptus extracten op de markt: Care Plus Natural. Deze is op Curaçao te koop bij verschillende supermarkten en botika's.

De huis-, tuin- en keukenmiddeltjes moeten op deze plaats toch ook nog worden aangestipt. Het bekende druppeltje afwasmiddel of olijfolie in plassen water mag dan niet tot uitroeien leiden, het werkt uitstekend. "De werking zit hem erin dat je de oppervlaktespanning van het water verlaagt. Muggen hangen op hun kop aan het wateroppervlak met hun kont omhoog, waar ze door ademen.

Doordat de spanning van het water verlaagt, kunnen ze niet aan de oppervlakte blijven en zakken steeds onder water, tot ze uiteindelijk door uitputting verdrinken." Gewoon blijven doen dus dat afwasmiddel, in afwachting van een eiland zonder gelekoortsmug.

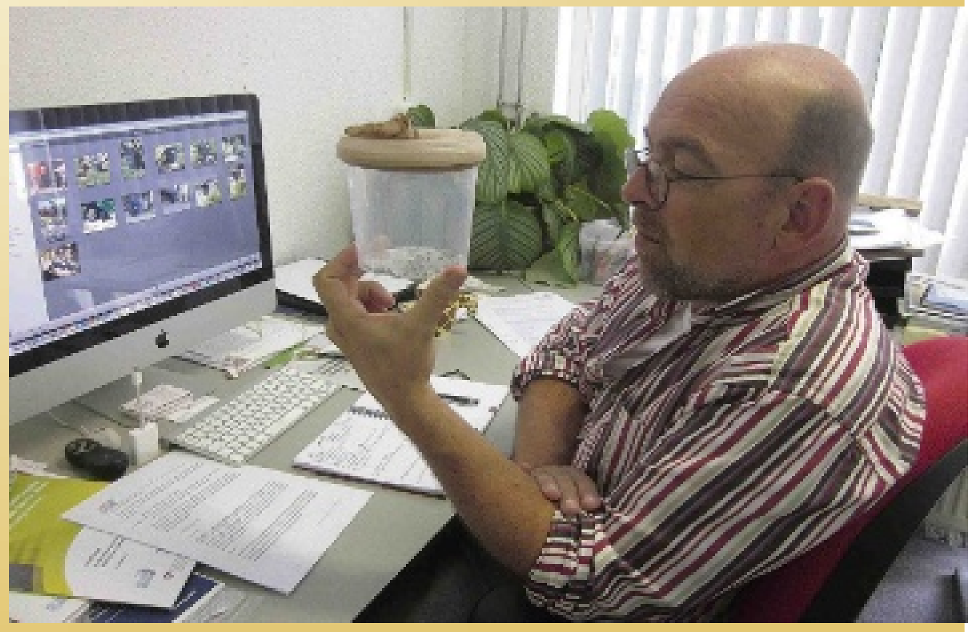

Bart Knols

Tula's droom (3)

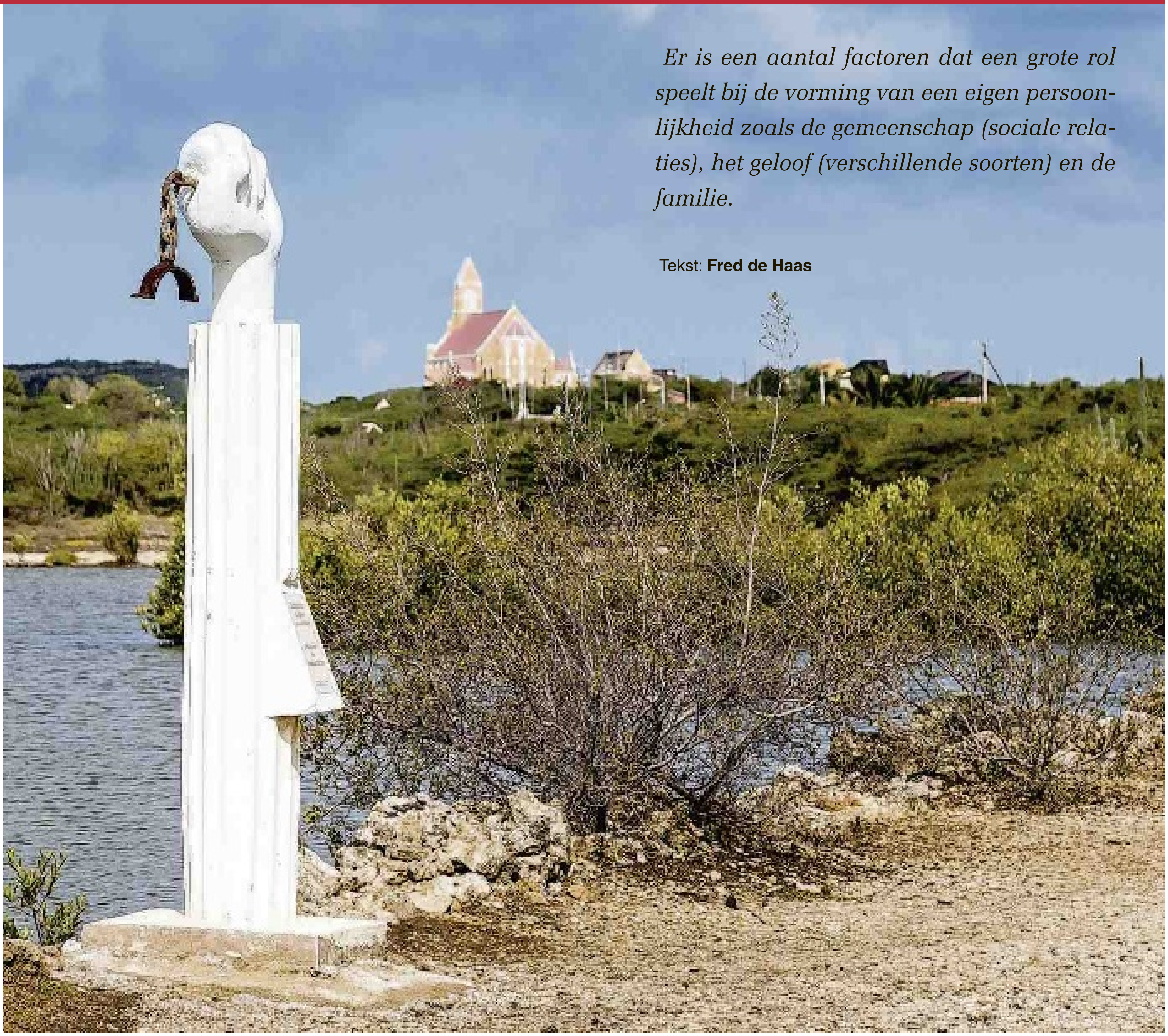

Er is een aantal factoren dat een grote rol speelt bij de vorming van een eigen persoonlijkheid zoals de gemeenschap (sociale relaties), het geloof (verschillende soorten) en de familie.

Tekst: **Fred de Haas**

Iedereen in een Creoolse gemeenschap 'kent elkaar'. Zoiets heeft grote voordelen en grote nadelen. Vriendschap speelt een belangrijke rol in het leven van de Antilliaan, gastvrijheid staat hoog aangeschreven en emoties zijn krachtige drijfveren.

Als een politiek leider een 'vriend' is maar toevallig ook een eersteklas schooier (sjouru) dan zal het eerste de doorslag geven. Geen goede manier om een land op te bouwen, maar zo werkt het voorlopig. De enige manier om zo'n conflict te doorbreken is het volk op een zodanige manier door scholing en voorlichting te ontwikkelen dat de mensen beseffen waar op de lange termijn het (ei) land en zijn bevolking het beste mee gediend is. Men moet solidair leren zijn in het streven naar de goede loyaliteiten en afstand leren doen van de verkeerde.

Solidariteit

Op Guadeloupe en Martinique was er sprake van een grote solidariteit en gemeenschapszin tijdens de stakingen van 2009. Het volk eiste goedkopere basisproducten (brandstof, voedingsmiddelen) en een verhoging van salaris. De staking duurde anderhalve maand en trof talrijke sectoren: benzinestations, middenstanders, hotels, toerisme, de scholen en het openbaar vervoer. Er ontstond een tekort aan voedsel, maar de bevolking deelde met elkaar wat er nog was.

Die solidariteit is waarschijnlijk ook een 'positief' gevolg geweest van een eeuwenlang gemeenschappelijk gedeeld lot: de slavernij.

Op Curaçao was de situatie anders dan op de Franse eilanden waar de slaven op de suikerrietplantages moesten werken. Op Curaçao waren er voornamelijk 'huisslaven' en bovendien was Curaçao een doorvoerhaven. Solidariteit vond daar nauwelijks een goede voedingsbodem. Soms hadden groepen gezamenlijke belangen, kon het tot verzet komen (Tula, 1795 en Godett cum suis in 1969) en tot een groeiend gevoel van eigenwaarde.

Het geloof

Het volk van Curaçao (en de andere eilanden) is niet fanatiek kerkelijk, maar wel religieus. De populaire godsdienst op het eiland is, sinds de Spanjaarden het eiland als eersten in bezit namen, het katholicisme, de staatsgodsdienst die de joden uit het Iberisch schiereiland verjoeg, een religie waar niet mee te spotten viel en in die tijd via het wereldlijk gezag (de heren geestelijken deden dat natuurlijk niet zelf) nogal wat mensen tot de brandstapel veroordeelde.

De Spanjaarden (het waren er maar weinigen), die in 1527 al een kerkje bouwden in Santa Bárbara, zorgden ervoor dat de plaatselijke Indianen werden gedoopt en Spaans leerden spreken. Maar de religieuze follow-up liet nogal te wensen over, ondanks het feit dat het bisdom Coro zijn

best deed om af een toe een paar priesters naar het eiland te sturen.

De West-Indische Compagnie die in 1634 op het eiland kwam was calvinistisch en moest niet veel van het katholicisme hebben. Priesters werden mondjesmaat gedoogd, maar mochten niet in 'geestelijk gewaad' op straat lopen en alleen binnenskamers hun rituelen verrichten. De WIC had al helemaal een broertje dood aan jezuïeten. Dat zijn, zoals we weten, slimme mensen die, volgens sommigen, af en toe wel eens recht kunnen praten wat krom is en omgekeerd. Pascal heeft er uitgebreid over geschreven.

Overigens verdroegen protestanten en katholieken elkaar in de praktijk uitstekend. Ze doopten zelfs over en weer elkaars kinderen als er ergens geen predikant of priester aanwezig was. En dat was in die tijd nogal eens het geval. Ook mochten katholieken op het protestantse kerkhof worden begraven op voorwaarde dat ze blank waren. De protestanten hielden hun kerk liever blank en lieten daarom missie en onderwijs graag aan de katholieken over.
Later hebben de Zusters Franciscanessen van Roosendaal en de Fraters van Tilburg zich uitermate verdienstelijk gemaakt voor het onderwijs. De zwarte bevolking die, sinds de WIC, het eiland bevolkte en in slavernij verkeerde, werd vanwege die politiek dus automatisch katholiek. Vanaf de tweede helft van de 18e eeuw werd er ook in het Papiaments gepreekt. Dat was het werk van de Franciscanen. Er waren trouwens ook missen in het Spaans en Nederlands.

Het valt buiten het kader van dit artikel om in te gaan op de bewogen geschiedenis van de katholieke kerk op Curaçao. We moeten volstaan met te constateren dat het katholieke geloof en de kerk de zwarte mensen tot richtsnoer dienden. Als je het iets onvriendelijker zou willen formuleren kan je ook zeggen dat de katholieke godsdienst de zwarte mensen in het gareel hield, hoewel het nooit opstanden heeft kunnen voorkomen. Pater Schinck probeerde Tula nog wel van zijn plannen af te houden, maar Tula gaf hem te verstaan dat zijn plannen gerechtvaardigd waren omdat de onrechtvaardigheid en de repressie op het eiland te groot waren.

Omdat het Curaçaose volk in wezen extravert is en niet afkerig van magie, is het te begrijpen dat in de loop van de tweede helft van de 20e eeuw andere vormen van godsdienst dan de strenge, routineuze en wat saaie katholieke, de spirituele zorg begonnen over te nemen.
Zo scoort de Pinkstergemeente, bijvoorbeeld, goed op het eiland. Er is in die kerk volop gelegenheid om de behoefte aan spirituele extravaganza te beleven: handoplegging, bezweringen, spreken in onverstaanbare klanken ('tongen') en nog veel meer.

De katholieke kerk lijkt haar beste tijd gehad te hebben. De hoogtijdagen zijn voorbij. Ik heb het laatste staartje nog meegemaakt. Met een zekere melancholie herinner ik me dat we in de jaren zestig van de vorige eeuw met een groep Hollanders en Curaçaoënaars mochten oefenen in de kerk van Brievengat voor de uitvoering van een Curaçaose mis. Voordat we begonnen werden we onverhoeds met zijn allen door de pastoor van Brievengat op een hoop gedreven, kregen ongevraagd de zegen en - dat zou me achteraf niet verwonderen - werden ook onze zonden vergeven. Ook herinner ik me dat de moderator van het Radulphus College in een geloofscrisis terechtkwam en naar Münster werd gestuurd. Ik bewaar goede herinneringen aan Paul Verbeek, Dominicaan, moderator van het Radulphus College, aalmoezenier bij de Nederlandse krijgsmacht, fotograaf en 'geluidsjager'.

Hoe dan ook, religie is een belangrijke factor in de vorming van de persoonlijkheid. Helaas zijn spirituele leiders nooit in staat geweest het kwade ten goede te doen keren. Dat moeten de mensen zelf doen.

Het is daarom jammer maar niet ongewoon, dat sprekers en leiders van politieke partijen regelmatig God tot getuige roepen en de Bijbel als politiek richtsnoer nemen. Een beroep op God is een welkome reddingsboei. Maar het zou van meer verantwoordelijkheidszin getuigen als je, in plaats van je op God te beroepen, competente, niet corrupte bestuurders in de regering zou benoemen.

Familie

Het zou absurd zijn om Europese familiestructuren te vergelijken met Creools-Caribische.

De Afrikaanse familiestructuren zijn indertijd door de slavernij verwoest en na de 'afschaffing' voelden de mannen er niets voor om te trouwen. Het resultaat was het ontstaan van een matriarchaat waar de moeder, die vaak werd uitgebuit, de bindende factor was. Zij nam de zorg voor de kinderen op zich en moest maar zien hoe ze zich redde, al of niet met hulp van de afwezige vader(s). Het is dus niet verwonderlijk dat een kind als achternaam de voornaam van de moeder draagt: Pieternella, Francisca, Leonora, Juliana en Martina.

Creoolse mannen blijven over het algemeen erg aan hun moeder hangen. Die vinden dat vaak maar al te fijn. Dat verklaart waarom er nogal wat mannen erg verwend zijn ('mimo'), wat er in het ergste geval toe kan leiden dat ze te beroerd zijn om de handen uit de mouwen te steken. Elis Juliana heeft daar ook meer dan eens nadrukkelijk op gewezen en recent heeft de Curaçaose schrijver Joseph 'Jopi' Hart zijn hart hierover gelucht in een korte analyse van de Curaçaose mentaliteit. Hij richtte daarbij zijn pijlen op een bepaalde groep Curaçaoënaars die het ontbreekt aan ontwikkeling, vermogen tot zelfkritiek en gebrek aan ruggengraat, maar wel kritiek heeft op het succes van de Portugezen, de Haïtianen, de Chinezen en de Hollanders. Daarbij gaan ze voorbij aan het feit dat deze groepen - waartoe overigens ook een groot aantal Antillianen behoren - hun succes te danken hebben aan hard werken en een grote mate van bereidheid om risico's te nemen.

Bijscholing

Jopi Hart: '(...) Wij zijn een begaafd en productief volk dat de economie vooruit kan helpen. Het is de groep die geen enkele soort opleiding heeft gehad, niets van normen en waarden is bijgebracht, of die het slachtoffer is geworden van een agressieve en gemankeerde opvoeding, die misbruik maakt van de sociale wetgeving, die het weinige dat men van de steun ontvangt uitgeeft aan haaren nagelverzorging, 'pastechi' koopt voor ontbijt en dan klaagt dat de gemeenschap hen in de steek laat! Zij produceren de misdadigers die onze gemeenschap terroriseren en onze economie en toekomst de das omdoen. Het is de hoogste tijd dat de overheid aandacht aan deze groep besteedt via sociaal werkers en verplichte bijscholing, opdat ook zij productief worden. Zolang dit niet gebeurt, blijft deze groep de ontwikkeling tegenhouden (...)' (Amigoe, 8 augustus 2014).

Antropologe Angela Roe Ras onderzoekt in de film Sombra di Koló die momenteel in Teatro Luna Blou draait wat ras en huidskleur vandaag de dag betekenen op Curaçao.

Derde nationaal salarisonderzoek

Het derde nationaal salarisonderzoek is begonnen. De vorige twee waren in 2007 en 2010. Maghalie van der Bunt-George, partner bij Deloitte Dutch Caribbean, leidt dit onderzoek en roept alle bedrijven en organisaties op om met dit onderzoek mee te doen. Organisaties die participeren krijgen inzicht in hun marktpositie voor wat betreft primaire en secundaire arbeidsvoorwaarden en 'ook in het kader van Corporate Social Responsibility is dit een belangrijk onderzoek'.

Tekst: **Judice Ledeboer**

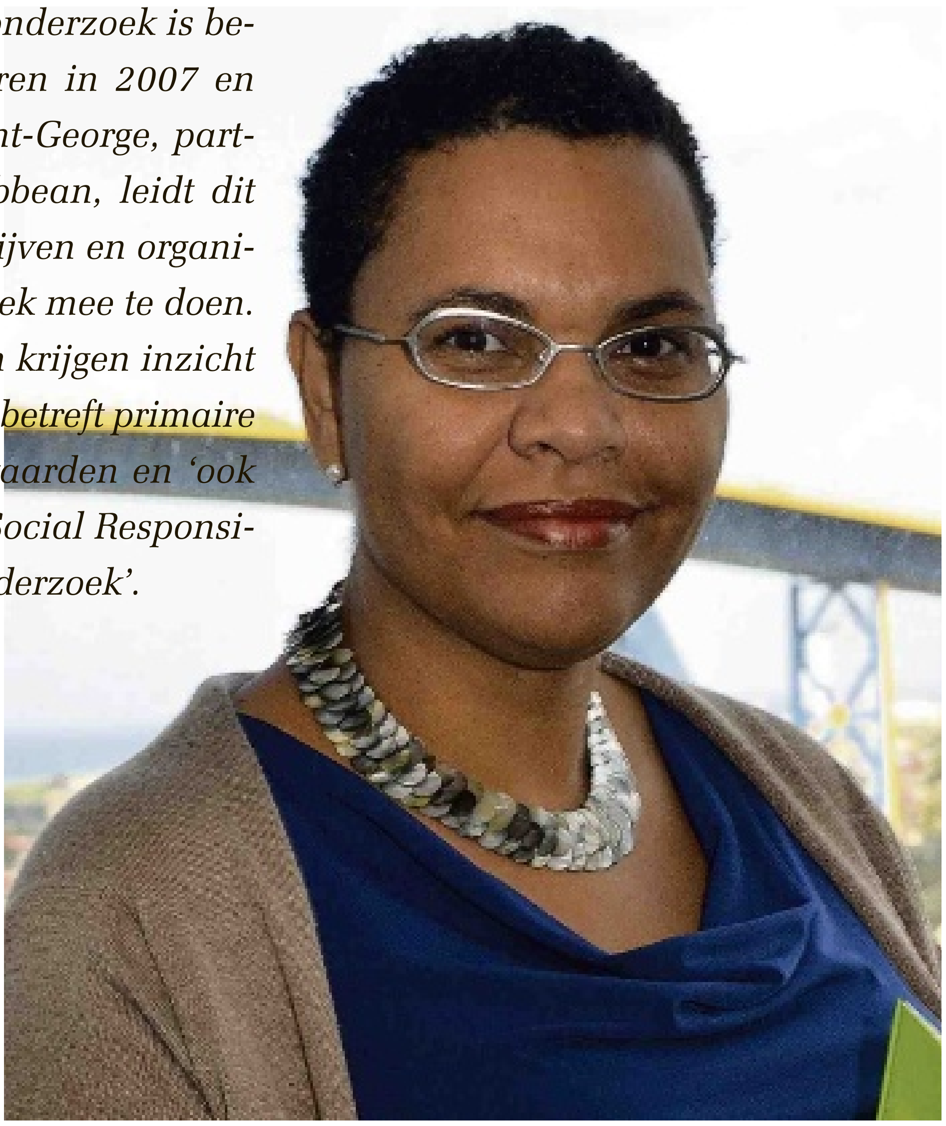

Maghalie van der Bunt-George: "Door dit onderzoek zijn organisaties bewust gemaakt dat je beloning kan inzetten als een strategisch HR-instrument."

Aanleiding om het nationaal salarisonderzoek in het leven te roepen was om in te spelen op de behoefte van organisaties aan gefundeerde informatie over beloningsaspecten die van belang zijn zijn bij HR-vraagstukken op het gebied van werving & selectie; onderhandelingen over salaris, performance management; koppeling van beoordeling aan beloning; functiewaardering en inschaling van functies.

Bij de vorige onderzoeken waren de meeste branches goed vertegenwoordigd, zoals de gezondheidszorg, financiële sector, groothandel en industrie, onderwijs, bouw, overheid, horeca, IT, vervoer, arbeidsbemiddeling en luchtvervoer voor passagiers. In totaal participeerden meer dan 200 organisaties.

De eerste reacties naar aanleiding van een goed bezochte presentatie over het komende salarisonderzoek waren positief en Van der Bunt verwacht duidelijk meer organisaties die mee gaan doen. Het onderzoek vindt de komende vier maanden plaats en de verwachting is dat in januari 2015 de resultaten bekend zijn. Per maand richt het onderzoek zich op enkele branches.

De vorige onderzoeken hebben organisaties goed zicht gegeven op hun positie in de arbeidsmarkt. Ook werden algemene trends en branche-specifieke gebruiken geïdentificeerd. Het betreft dan zaken zoals bijvoorbeeld hoe wordt omgegaan met loonsverhoging en indexering, en of gebruik wordt gemaakt van functiewaardering.

Uit de vorige onderzoeken kwam naar voren dat er op de arbeidsmarkt van Curaçao grote verschillen bestaan in beloning van medewerkers. Meestal worden salarissen vastgesteld op grond van historische groei. Er is bij meer dan de helft van de lokale ondernemingen ook geen functiewaarderingssysteem. Hierdoor komt het voor dat werknemers met een zelfde functie verschillend beloond worden. De scheefgroei kan zo groot zijn dat werknemers met een eenvoudige functie, zonder veel opleiding, soms meer verdienen op grond van een groot aantal dienstjaren, dan iemand met een meer complexe functie, een hogere opleiding maar minder werkjaren.

De belangstelling om mee te doen aan het nationaal salarisonderzoek groeit. Er zijn veel bedrijven die de vorige keren niet meededen, maar nu wel mee willen doen. In 2007 waren er 165 participanten, in 2010 ruim 200. In 2010 werden er 4063 functies onder de loupe genomen en 70 salarisstructuren. Er is behoefte in de markt om inzicht te krijgen in de hoogte van salarissen. Het laatste onderzoek in 2010 heeft veel opgeleverd. Het thema 'beloning' werd op de kaart gezet en naar aanleiding daarvan wordt er beter of anders gekeken naar het thema beloning en de inrichting hiervan. "Beloning is ook een HR-instrument dat in verbinding staat met andere HR-instrumenten. Wat betaal ik? Een eenmalige bonus ieder jaar of een structurele verhoging? Hoe ga ik om met mensen die al vijf jaar op het maximum van een schaal zitten? Door dit onderzoek zijn organisaties bewust gemaakt dat je bewust met beloning kan omgaan en dat je beloning kan inzetten als een strategisch HR-instrument", aldus Van der Bunt.

Aangezien Van der Bunt vanaf het begin betrokken is bij de nationale salarisonderzoeken en zij heel goed op de hoogte is van de ontwikkelingen op dit gebied is zij ook heel benieuwd naar de resultaten van dit onderzoek. Er zijn haar al een aantal veranderingen opgevallen, maar ze wil graag cijfers zien. Tot haar vreugde wordt het rapport van 2010 nog steeds gebruikt door organisaties en worden aanbevelingen doorgevoerd. Zij verwacht dat meer organisaties in vergelijking met 2010 een salarisstructuur hebben. Ze wil graag weten wat de andere ontwikkelingen zijn die wellicht mede zijn voortgekomen naar aanleiding van het vorige onderzoek.

"Ik ben heel benieuwd hoe organisaties zijn omgegaan met indexering en loonsverhoging en ook of de kloof tussen private sector en overheid is toegenomen." Ze kijkt ook uit naar de ontwikkelingen op het gebied van pensioenvoorziening en bonusuitkeringen. Uit het onderzoek in 2010 kwam naar voren dat er bij 33,1 procent van de deelnemende organisaties geen pensioenregeling was en hoe kleiner de organisatie, hoe groter de kans dat er geen regeling was. Van der Bunt verwacht ook dat organisaties waar een vakbond actief is vaker indexatie van salarissen toepassen dan bedrijven waar geen vakbond actief is.

Dat het onderzoek 'nationaal' wordt gedaan is van cruciaal belang. Onderzoek in eigen sector of bij een selecte groep heeft het nadeel dat er een opdrijvende beweging kan ontstaan, waardoor het risico bestaat dat de groep zich losweekt van de arbeidsmarkt. Belangrijk om mee te nemen in het onderzoek is dat iedere organisatie branche-specifieke functies en branche-overstijgende functies heeft, waardoor er concurrentie tussen functies buiten de eigen sector ontstaat.

Er kunnen alleen organisaties meedoen aan het onderzoek en iedere organisatie kan participeren. Individuen kunnen niet meedoen en de resultaten zullen ook alleen voor organisaties beschikbaar zijn. Als een organisatie meedoet ontvangt de organisatie een vragenlijst en een excell format. De vragenlijst is verdeeld in drie delen. Vragen over de organisatie, bijvoorbeeld de omvang, vragen over beloningsaspecten zoals salarisstructuur, indexering en loonsverhoging en vragen over gerelateerde HR-instrumenten zoals functiewaardering en personeelsbeloning. In het excell format wordt informatie gevraagd aan de hand van benchmark-functies.

Volgens Van der Bunt is het huidige onderzoek verbeterd. Allereerst worden er per maand enkele branches onderzocht, er wordt gebruikt gemaakt van een excell format, en het onderzoek wordt verricht aan de hand van geselecteerde branche-overstijgende functies en geïdentificeerde branche-specifieke functies. Er is ook meer aandacht voor secundaire voorwaarden en aandacht voor functies op executive niveau. Die functies werden in de vorige onderzoeken niet voldoende belicht, mede door het niet bekendmaken van de gegevens van die functies. Het onderzoek wordt echter volledig anoniem gedaan, waardoor er nimmer gegevens gekoppeld kunnen worden aan organisaties of personen. Als er per abuis door een deelnemende organisatie herkenbare gegevens worden genoemd in de antwoorden die zouden kunnen leiden naar een specifieke organisatie dan worden die gegevens geanonimiseerd. De toegezonden vragenlijsten en andere gegevens van de vorige onderzoeken zijn zelfs allemaal vernietigd. Er wordt wel een anoniem stamdocument bewaard. "Anonimiteit en vertrouwelijkheid zijn voor ons van essentieel belang en worden door ons gewaarborgd. De gegevens die wij verkrijgen worden nooit gebruikt voor andere doeleinden", legt Van der Bunt uit.

De verwerking van de ontvangen gegevens wordt als volgt gedaan. De trends en gebruiken binnen branches en branche-overstijgend worden verwerkt en deze informatie wordt in rapportages weergegeven. Aan het eind van het traject wordt er een informatiebijeenkomst georganiseerd waarin alle bijzonderheden worden belicht en worden gegevens van vorige jaren vergeleken met de nieuwe resultaten. Op verzoek kunnen er bijeenkomsten worden georganiseerd voor de sectoren. In het verleden werd dat bijvoorbeeld gedaan voor CTB en de overheid.

Voor de deelnemende organisaties is het interessant om te weten wat het voor hen oplevert om mee te doen aan dit salarisonderzoek. Van der Bunt is daar helder over. "De organisaties krijgen inzicht in hoe zij zich positioneren voor wat betreft arbeidsvoorwaarden en ze krijgen inzicht in trends en gebruiken voor wat betreft beloningsaspecten zoals beloningsstructuren, indexeringen en loonsverhogingen." Voor alle organisaties is het goed om inzicht te krijgen over de functies, branche-specifiek en branche-overstijgend.

Als alle resultaten bekend zijn en de presentatie van die resultaten geweest is, krijgen alle organisaties die mee hebben gedaan een gratis samenvatting van hun specifieke branche. Aan het totale rapport hangt een prijskaartje van tussen de 750 en 1500 gulden. Doel van het gehele project is niet om winst te behalen, maar er wordt wel naar gestreefd om de kosten zo veel mogelijk te dekken. "Doel is om een bijdrage te leveren aan professionalisering van HRM in Curaçao. Meedoen kost niets", aldus Van der Bunt.

Voor meer informatie en/of opgeven om mee te doen aan het nationale salarisonderzoek 2014/2015: mvanderbunt@deloitte.com

Inter-Assure geeft de ondernemer rugdekking met het 'Ondernemerspakket'

Verzekeraar Inter-Assure denkt met de ondernemer mee en brengt daarom een totaal verzekeringspakket voor de ondernemer op de markt: Het Inter-Assure Ondernemerspakket! Een compleet pakket waarin de belangrijkste verzekeringen voor een ondernemer zijn opgenomen.

"Je wilt je als ondernemer geen zorgen maken over problemen die zich in je bedrijf kunnen voordoen. Vooral niet als het te maken heeft met schade die de onderneming kan oplopen", aldus Edson Jansen. "Geen enkele ondernemer is hetzelfde. Aan de hand van de risico's waar het bedrijf mee te maken heeft kan het pakket volledig 'op maat' en flexibel worden samengesteld."

Claudia Pronk vult aan: "Inter-Assure biedt de ondernemer niet alleen gemak en professionele rugdekking, maar ook een financieel voordeel middels de pakketkorting. Hoe meer verzekeringen er in het pakket worden ondergebracht, hoe hoger de pakketkorting wordt."
Om in aanmerking te komen voor de pakketkorting moeten minimaal twee verschillende verzekeringen zijn opgenomen. Bijvoorbeeld, een gebouwenverzekering en een goederen-/inventarisverzekering geeft 3 procent korting op de totale pakketpremie, legt Pronk uit. De pakketkorting kan oplopen tot 6 procent van de totale pakketpremie. Een financieel voordeel is hiermee snel behaald!
Volgens Naomi Janzen is het Ondernemerspakket volledig naar eigen wens samen te stellen. "Een gebouwenverzekering en goederen-/inventarisverzekering bieden dekking voor bijvoorbeeld inbraak, storm of brand. Maar ook overstroming en regen kunnen voor hoge schadelast zorgen", legt ze uit.
Pronk vindt dat een bedrijfsschadeverzekering een must is in het verzekeringspakket. "Want wie zorgt er voor continuiteit van het bedrijf of betaalt de vaste lasten als het bedrijf door een forse brand volledig in de as is gelegd?" Ze legt uit dat deze verzekering de nodige rugdekking biedt als het gaat om financiële ondersteuning bij de wederopbouw van de onderneming.
"En wat dacht je van een aansprakelijkheidsverzekering", stelt Jansen. "Een gepassioneerd fotograaf stoot tijdens een fotoshoot in een prachtig gelegen woning per ongeluk een hele dure Chinese vaas om. De bij Inter-Assure afgesloten bedrijfsaansprakelijkheidsverzekering biedt dekking voor dit soort materiële schade", legt hij uit. Maar ook de aansprakelijkheid als werkgever voor zijn personeel kan onder deze verzekering worden meeverzekerd.

Zowel Edson Jansen, Claudia Pronk als Naomi Janzen zijn het met elkaar eens dat het Ondernemerspakket voor 'Gemak, Uitgebreid, Overzicht en Op Maat', staat.
Gemak omdat het Ondernemerspakket alle zorgen uit handen neemt. Het Ondernemerspakket biedt tenslotte de financiële rugdekking en ondersteuning die een ondernemer bij een onverwachte schade van zijn verzekeraar mag verwachten.
Uitgebreid omdat het Ondernemerspakket meer dekking biedt dan standaard. Naast de standaarddekking zoals onder meer brand, storm, overstroming, inbraak en diefstal zijn er extra dekkingen in het pakket opgenomen.
Denk aan inductie. Door een blikseminslag raakt de computerapparatuur beschadigd. "Het Inter-Assure Ondernemerspakket biedt standaard dekking voor inductieschade als gevolg van blikseminslag", zegt Jansen. "En koelschade. De koeling met aan temperatuur onderhevige gevoelige goederen valt uit. Het Inter-Assure Ondernemerspakket biedt standaard dekking voor koelschade", vult hij aan.
Overzichtelijk omdat alle verzekeringen op één polisblad onder één polisnummer worden vermeld.
Op Maat omdat Inter-Assure met de ondernemer meedenkt. Alleen een branddekking? Een hoger eigen risico omdat hierdoor een lagere premie mogelijk is?
Er is geen ondernemer hetzelfde en iedere ondernemer heeft andere risico's en behoeften.
"Voor een ondernemer is het een rustig en fijn gevoel te weten dat de risico's met dit Ondernemerspakket zijn afgedekt", aldus Pronk. "Hij kan zich volledig concentreren op de bedrijfsvoering zonder zich hierover zorgen te moeten maken."

Alle verzekeringen die belangrijk zijn voor de ondernemer in één Ondernemerspakket. De medewerkers van Inter-Assure zien het zo: Laat ons als verzekeringsexpert ons werk doen, dan kan de ondernemer al zijn tijd in zijn onderneming stoppen.

"Onze adviseurs komen graag bij de ondernemer langs. Samen met de ondernemer maken we een risico-inventarisatie van het bedrijf. Aan de hand hiervan stellen wij een aanbieding op welke wij samen met de ondernemer bespreken", legt Pronk uit.
Buiten het Ondernemerspakket biedt het team van Inter-Assure veel meer. Ook voor de particuliere klant heeft Inter-Assure een breed aanbod aan verzekeringen van particuliere aansprakelijkheid tot pensioen. Het team van Inter-Assure is niets te veel en adviseert zowel de zakelijke als de particuliere klant op professionele wijze.

Voor meer informatie of als u een offerte wilt ontvangen: neem contact op per e-mail info@inter-assure.com of bel met 4652020.

Cessantia-uitkering

Het bij ons geldende arbeidsrecht is grotendeels gelijk aan het in Nederland geldende arbeidsrecht. Toch is er een aantal kenmerkende verschillen.

Tekst: **William ten Veen**

Zo volgt bijvoorbeeld uit de wet - artikel 7A:1613v Burgerlijk Wetboek van Curaçao - dat een tussen partijen overeengekomen concurrentiebeding nietig is. Zelfs als de werknemer daarmee heeft ingestemd door ondertekening van de arbeidsovereenkomst waarin een concurrentiebeding is opgenomen, kan een werkgever niet met succes een beroep doen op een dergelijke bepaling. Op Curaçao kennen we de Landsverordening Cessantia, waarvan in Nederland geen vergelijkbare regeling bestaat.

De Landsverordening Cessantia bepaalt dat een werknemer wiens arbeidsovereenkomst eindigt buiten zijn schuld of toedoen, recht heeft op een door de werkgever te betalen éénmalige uitkering in geld. Alleen de werknemer die langer dan één jaar op basis van een arbeidsovereenkomst als bedoeld in de wet bij een werkgever werkzaam is geweest, heeft recht op een zogeheten Cessantia-uitkering (hierna 'Cessantia').

In de praktijk bestaat er nogal wat onduidelijkheid over wanneer een werknemer recht heeft op Cessantia. Heeft een werknemer bijvoorbeeld recht op Cessantia als de tussen partijen overeengekomen arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd van 2 jaren is verstreken en niet wordt verlengd? Heeft een werknemer recht op Cessantia bij het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd?

Hoofdregel is dat de werknemer alleen recht heeft op Cessantia in het geval de arbeidsovereenkomst buiten zijn schuld of toedoen is geëindigd. Indien een werknemer op staande voet wordt ontslagen wegens diefstal, heeft de werknemer geen recht op Cessantia. Het is overigens een misverstand dat de werknemer zonder meer recht zou hebben op Cessantia wanneer de arbeidsovereenkomst door de werkgever wordt opgezegd na verkregen toestemming van het ministerie van Sociale Ontwikkeling Arbeid en Welzijn (beter bekend als Directie Arbeidszaken). Als de grondslag van de verkregen toestemming om de arbeidsovereenkomst op te mogen zeggen is gelegen in het feit dat de werknemer zijn verplichtingen niet is nagekomen en dit verwijtbaar is (bijvoorbeeld structureel te laat komen of zich niet houden aan veiligheidsvoorschriften), dan heeft de werknemer ondanks de opzegging door de werkgever geen recht op Cessantia.

Dan de omgekeerde situatie. Als een werknemer zelf ontslag neemt is het niet per definitie zo dat er nooit recht bestaat op Cessantia. Indien de werkgever een dringende reden heeft gegeven aan de werknemer op grond waarvan hij opstapt (denk bijvoorbeeld aan het structureel te laat uitbetalen van salaris), dan heeft de werknemer ondanks zijn eigen initiatief tot de beëindiging van zijn arbeidsovereenkomst toch recht op Cessantia. Immers op grond van een verwijtbare gedraging van de werkgever heeft de werknemer besloten ontslag te nemen.

Dan terug naar de bovengestelde vraag: heeft de werknemer wiens arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd van rechtswege is geëindigd, recht op Cessantia? Uit de Memorie van Toelichting op de Landsverordening Cessantia blijkt dat bij het einde van rechtswege (lees: automatisch) van de arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd de werknemer recht heeft op Cessantia. Zoals hierboven al gesteld moet de arbeidsovereenkomst wel langer dan één jaar hebben geduurd.

De hoogte van de Cessantia wordt als volgt berekend: (a) voor het eerste tot en met het tiende volle dienstjaar: 1 weekloon per dienstjaar; (b) voor het elfde tot en met het twintigste volle dienstjaar: 1,25 weekloon per dienstjaar; (c) voor de daarop volgende dienstjaren: 2 maal het weekloon. Het weekloon wordt berekend door het bruto maandsalaris (inclusief vaste en overeengekomen looncomponenten, zoals vakantietoeslag en een dertiende maand) met 12 (maanden) te vermenigvuldigen en vervolgens te delen door 52 (weken). Bij de berekening wordt uitgegaan van volle dienstjaren. Dit betekent dat een periode van meer dan zes maanden na het eerste dienstjaar geldt als een vol dienstjaar. Een voorbeeld: een werknemer met een dienstverband van 16 jaar en 5 maanden en 20 dagen met een maandsalaris van 4.100 gulden bruto (inclusief emolumenten) heeft recht op Cessantia van in totaal 16.555 gulden bruto (10 x 946 gulden x 1) + (6 x 946 gulden x 1,25). Het weekloon bedraagt in mijn voorbeeld 946 gulden (12 maanden x 4.100 gulden / 52 weken).

Ook de werknemer wiens dienstbetrekking eindigt wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd heeft in beginsel recht op Cessantia. Het recht op een wettelijk ouderdomspensioen (de A.O.V.-uitkering) betekent niet dat er geen Cessantia behoeft te worden betaald aan de werknemer. Dit kan anders zijn als de werknemer bij het einde van zijn arbeidsovereenkomst in het genot van een pensioen of uitkering middels een pensioen- of ouderdomsvoorziening wordt gesteld. Dit zal per geval moeten worden beoordeeld aan de hand van de bepalingen van de wet.

Indien aan de werkgever surseance van betaling is verleend of wanneer er een faillissement is uitgesproken, wordt de Cessantia aan de werknemer uitbetaald door een Fonds dat wordt beheerd door de Sociale Verzekeringsbank. Dit potje wordt gevuld door een verplichte werkgeversbijdrage. Voor 2014 geldt een werkgeversbijdrage van 40 gulden per werknemer.

Het recht op Cessantia verjaart één jaar nadat de arbeidsovereenkomst is geëindigd en kan worden gestuit. Het is dus zaak voor de werknemer om tijdig actie te ondernemen indien de werkgever weigert op eigen initiatief de Cessantia uit te betalen.

Mr William ten Veen is advocaat en partner bij BBV Legal
tenveen@bbvlegal.com

Guerrilla

Je kunt tegenwoordig geen krant meer opslaan of er staat wel wat in over terrorisme. Nu noemt men in de Westerse wereld vrijwel alles tegenwoordig terrorisme zodra er sprake is van normafwijkend gedrag. Wat ooit een hooligan was, is nu een stadionterrorist, of denk aan woorden als straat- of buurtterrorist, schoolpleinterrorist, supermarktterrorist...

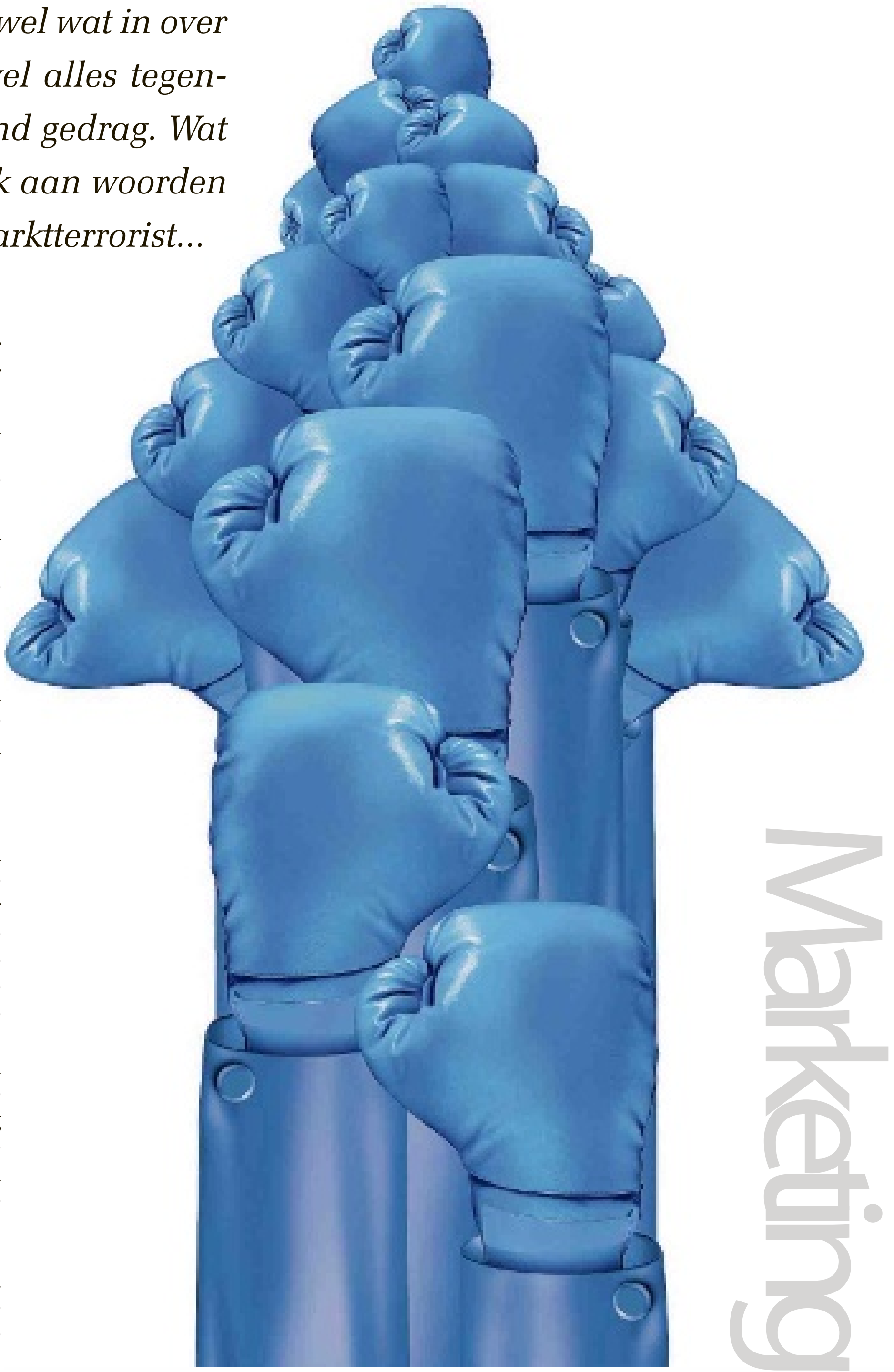

Tekst: **Marcel Truyens**

Kenmerk is dat terroristen dingen doen die mensen eigenlijk niet verwachten, waar ze zich niet op voorbereiden of kunnen voorbereiden of liever maar helemaal niet aan denken. Terrorisme is vooral effectief omdat het buiten de gebaande paden treedt, onvoorspelbaar is en zich niets aantrekt van de geldende normen en afspraken.
Ik heb al eens eerder betoogd dat marketing niets anders is dan oorlog tussen concurrenten. U merkt dat ook aan de taal die marketers bezigen: we hebben het over strategie, tactiek, het veroveren, slagen toebrengen, aanvallen, sectoren, verdedigen, operationeel, sales force, of - in ultima forma - roept men iets als 'het doel is de totale vernietiging van de concurrent'... een niet oplettende toehoorder kan zich zo maar een gesprek voorstellen tussen twee militairen die midden in een bloedige oorlog zitten.

En net als militairen worden marketers op alle niveaus onderwezen in het vak marketing. Dat onderwijs gaat uit van allerlei wetmatigheden en dogma's, stellingen al dan niet ondersteund met empirisch bewijs - denk aan Kotler, de marketinggoeroe die voor een hoop 'waarheden' nooit bewijs heeft geleverd - en andere zaken uit een grote waaier gammawetenschappen. En gammawetenschappen zijn niet gebaseerd op de traditionele wetten van de wetenschap, dat wil zeggen dat ze maar zeer beperkt zijn gebaseerd op wetten van waarnemingen zoals we dat wel zien bij de alfa- en bètawetenschappen maar vooral gestoeld op gedrag van mensen. Deze wetenschappen - die dus strikt genomen geen wetenschappen zijn - zoals sociologie, antropologie, economie, rechten, politicologie, psychologie of communicatiewetenschappen, geven de marketer zijn kennis en bepalen de grenzen van het spel.
Het aardige is dat al deze marketers van dezelfde universiteiten worden geplukt door de grote organisaties van deze wereld. Procter, Unilever, Coca-Cola, Heineken... ze vissen allemaal in dezelfde vijver, allemaal op zoek naar de meest briljante en best opgeleide marketers. En omdat al deze types dezelfde opleidingen hebben genoten houden ze zich ook allemaal keurig aan de regeltjes van het vak en pareren ze 'aanvallen' op de wijze waarop ze dat geleerd hebben. Zo stellen ze ook op een redelijk eensluidende manier hun strategieën op, werken ze hun plannen uit en ga zo maar door. Ze zien de wereld als een behoorlijk statisch geheel. Redelijk voorspelbaar dus. Nu horen deze mensen natuurlijk ook wel over trends en ontwikkelingen, maar hebben er vaak moeite mee om daar snel op in te spelen. Dan is er nog iets kenmerkends: deze mensen werken vrijwel zonder uitzondering bij de grote ondernemingen met de grootste budgetten. En dat, dat maakt ze nog weleens een beetje... nou ja, het traditionele militaire gedachtegoed, inclusief normen, middelen en materieel is niet opgewassen tegen iets als terrorisme.

In het midden van de jaren 60 dook voor het eerst het verschijnsel guerrilla-marketing op, in 1984 verscheen het eerste boek over dit onderwerp. Guerrilla-marketing ontstond uit de behoefte aan een marketingplan bij een laag budget en ontstond op een natuurlijke wijze bij kleine en middelgrote ondernemers die niet meer op konden tegen de traditionele oorlogsmachines van de grote aanbieders. Guerrilla-marketing is qua marketingmogelijkheden de grote gelijkmaker voor midden- en kleinbedrijf, particulier, non-profit organisatie en megaconcern en wint door de mogelijkheden die het internet biedt nog dagelijks aan belang. Geld speelt natuurlijk nog steeds een belangrijke rol maar creativiteit, snelheid en kwaliteit bepalen in hoge mate het succes. Guerrilla-marketing is geen aparte vorm van marketing op zich. Het draait om allerlei bekende en gangbare marketing tools. Maar de tools worden wél op een bijzonder effectieve manier ingezet. Die effectiviteit komt door een benadering die je kunt kenmerken als creatief, slim, verrassend, origineel, bijzonder, onconventioneel, geniaal en vooral: eenvoudig. Het resultaat is maximale aandacht tegen meestal lage kosten.
U kunt de guerrilla-marketinginstrumenten in drie categorieën verdelen: klassieke guerrilla-marketing, online- en mobile- guerrilla-marketing en strategische guerrilla-marketing.
Guerrilla-marketing met klassieke marketing tools berust op klassieke marketing tools als sponsoring, public relations, reclame in de openbare ruimte... en komen we tegen onder namen als ambush marketing, sensation marketing of guerrilla-PR. Hiertoe rekenen we ook regelmatig een handgeschreven memo-velletje aan klanten sturen, bezoekers een ijsje meegeven om jouw aanbod/dienst nog eens te overdenken, een door jezelf ontworpen en gemaakte verjaardagskaart aan relaties sturen.
Online-guerrilla-marketing gaat over alles wat met het internet te maken heeft: zoekmachine-optimalisatie, multilevel marketing/affiliate programs, aanwezigheid op internetforums, nieuwsgroepen of chatkanalen, buzz marketing/viral marketing, de online variant van de mond-tot-mondreclame, email marketing...
Strategische guerrilla-marketing beweegt zich op het terrein van de niet-communicatie onderdelen van de marketing mix. Dus productstrategie, prijsstrategie, distributie. Maar ook hier draait het om de eenvoud en de geniale inval.
Winnen van 'de groten' is dus wel heel goed mogelijk als u op een creatieve manier het speelveld weet te verleggen, verrassend bent en vooral snel handelt. En overigens, er zijn ook grote bedrijven die guerrilla inzetten, denk aan Nike of Virgin die regelmatig activiteiten kapen van hun concurrenten of op zo'n originele manier voor de dag komen dat de acties van hun concurrent door niemand meer gezien worden.Toch durven de meeste grote bedrijven het niet aan. Ze vinden het niet netjes, hebben simpelweg de juiste denkers niet in dienst of hun organisatie kan zo niet werken. Daar ligt dus uw kans.

Om redenen van vertrouwelijkheid kunnen namen, producten, markten en feitelijke omstandigheden anders zijn benoemd dan in de realiteit het geval was.

Marcel Truyens is senior marketing en communicatieconsultant bij Liquid Soul te Curaçao.
E | marcel1963@mac.com

Weten wat je wilt

Mens & Werk

"En wat ga je doen als je je opleiding hebt afgemaakt?" "Ik weet het nog niet, ik zie wel." Hoe zie je je toekomst voor je? Wat wil je over vijf jaar bereikt hebben? Hoe ziet je droombaan eruit? Niemand kan de toekomst voorspellen, maar dat je invloed hebt op het creëren van je eigen toekomst is zeker.

Tekst: **Judice Ledeboer**

Ieder mens heeft zijn eigen verantwoordelijkheid om zijn eigen keuzes te maken. En kiezen doen we altijd. Vaak kiezen mensen niet omdat ze niet weten welke richting ze op willen, maar niet kiezen is ook een keuze.

Na school wordt er een studie gekozen met de gedachte om later een goede baan te kunnen vinden. Maar het komt (te vaak) voor dat mensen niet weten of ze wel de goede keuze hebben gemaakt en weten ze niet wat ze met de opleiding die ze hebben gedaan willen doen. Helaas haken ook veel mensen al af voordat ze de opleiding af hebben. Wat zonde van de tijd en het geld. En op emotioneel gebied zijn er grote teleurstellingen en is er vaak ook een deuk in het zelfvertrouwen gekomen. Hoe goed denken mensen na over hun carrièrepad en wat wil je?
Men zegt over mensen die doelgericht leven: 'zij weten precies wat ze willen'. Dat wordt als positief gezien. Het is ook positief, want mensen die weten wat ze willen, werken ergens naartoe en dat levert uiteindelijk succes op. Houvast en richting in het leven geeft ook een gevoel van zelfvertrouwen. Mensen die maar wat doen en niet weten waar ze naartoe werken of studeren zullen uiteindelijk niet tevreden zijn over hun bestaan. Ze volgen hun hart niet en dat gaat spanning geven of juist totaal geen spanning meer: totale murwheid. Hoe komt het dat mensen die doelgericht bezig zijn meer bereiken? 'The Law Of Attraction', de aantrekkingswet speelt daarbij een rol. Volgens deze theorie trek je aan wat je graag wilt. Als je dus niet weet wat je wilt kan je het ook niet aantrekken. Mensen die er niet in geloven dat je de wereld kunt beïnvloeden met je gedachten kunnen ook nadenken over de wet van selectieve perceptie. Dat betekent dat je keuzes maakt bij het waarnemen van zaken. Je ziet wat je wilt zien en hoort wat je wilt horen. Deze techniek wordt dikwijls als verkooptechniek gebruikt. Een leuk filmpje op YouTube laat zien hoe snel we slachtoffers zijn van selectieve perceptie. Zie het volgende filmpje: www.youtube.com/watch?v=vJG698U2Mvo
De basis van beide theorieën is dat je bereikt wat je wilt zodra je weet wat je wilt. Dan heb je een doel dat je wilt bereiken en als je dat voor ogen hebt zie je bijna vanzelf welke dingen je nodig hebt om dat doel te bereiken. Je oog valt op een advertentie in de krant waarin een cursus wordt aangeboden die je net zoekt, je hoort op de televisie iemand praten over een persoon die precies dat doet wat jij ook wilt doen. Je ziet dat boek in de boekwinkel liggen met een thema waar jij in geïnteresseerd bent. De grote vraag blijft echter: hoe kom ik te weten wat ik wil? Dit kan een lang proces zijn, dus heb geduld. Niets doen levert niets op, dus je moet wel ergens beginnen. Praten met mensen, interesse tonen in wat mensen doen, en er achter komen wat bepaalde beroepen inhouden, wat je ervoor moet doen om een bepaald vak te leren en natuurlijk ook wat de kosten zijn, want niet iedereen heeft genoeg geld om bepaalde studies te kunnen volgen. De financiële positie is ook van belang bij het kiezen van de weg naar de 'ideale' baan of positie. Veel richtingen zullen afvallen als je weet wat je niet wilt. Als je niet van tuinieren houdt is een studie en/of baan in de landbouw of tuinderij al uitgesloten en als je niet achter een bureau wilt zitten de hele dag is het niet verstandig om werk te zoeken waarbij je bijna zeker weet dat je acht uur per dag achter een bureau moet zitten. Wat je wel wilt kan je al voor je zien. Wil je met kinderen werken, zie dan voor je met wat voor kinderen? Met jonge of oudere kinderen? In de gezondheidszorg of op een school? Zo filter je stap voor stap de mogelijkheden en kom je vanzelf bij een richting die jij leuk vindt. Zodra je bezig bent met wat je wilt vormt zich vanzelf een beter beeld van het pad dat je moet bewandelen om daar te komen. Mensen die geen richting geven aan hun leven en zeggen 'ik weet niet wat ik wil' gebruiken dat als excuus, maar het is geen excuus. Het betekent eigenlijk: 'ik heb er geen zin in om er over na te denken', of 'ik durf geen keuze te maken'. Het raadplegen van een studieadviseur is te adviseren. Er bestaan ook psychologische metingen die je kunt doen om er achter te komen welke studie bij je past. Een heel goede meting is de Talent.Sense die in korte tijd inzicht geeft in talenten en voorkeursomstandigheden van werken. Er is overigens niets mis met je als je moeite hebt om te weten wat je wilt. Ieder mens wil uiteindelijk iets doen waar hij plezier aan beleeft. Dan is werken geen straf maar dan ben je bezig met dat wat je leuk vindt. Uiteindelijk gaat het om de goede keuzes. Wil je succes, geluk, de droombaan, betere relaties, minder stress of meer zelfvertrouwen. Het is aan jou om dat te besluiten en om een keuze te maken.

Puzzels.

PRIJSPUZZEL

HORIZONTAAL
1 geheim, **6** bijten, **10** bolide, **11** naaldboom, **13** droogplaats, **15** vaste brandbare stof, **17** effen, **20** een weinig, **22** deel van een schip, **23** merkwaardig, **24** slaapziekte, **25** grondsoort, **26** rivier in Frankrijk, **27** houding, **29** water, **31** van geringe breedte, **33** fijn weefsel, **35** onbegroeid, **38** bepaalde smaak, **40** vrouwelijk zoogdier, **42** oude naam voor Taiwan, **43** katachtig roofdier, **44** stompzinnig.

VERTICAAL
1 gewicht, **2** broedplaats, **3** Bijbelse figuur, **4** aardappelgerecht, **5** zwaardwalvis, **6** Hawaïaanse dans, **7** Engels bier, **8** vleesgerecht, **9** niets, **12** regenscherm, **14** Griekse dans, **16** geweldig, **18** wasdom, **19** stad in Frankrijk, **21** aarde, **28** keel, **30** schijnbaar, **31** graanpakhuis, **32** werelddeel, **34** af en toe, **36** in het jaar (Lat.), **37** hinder, **39** vliegende schotel, **41** amfibie.

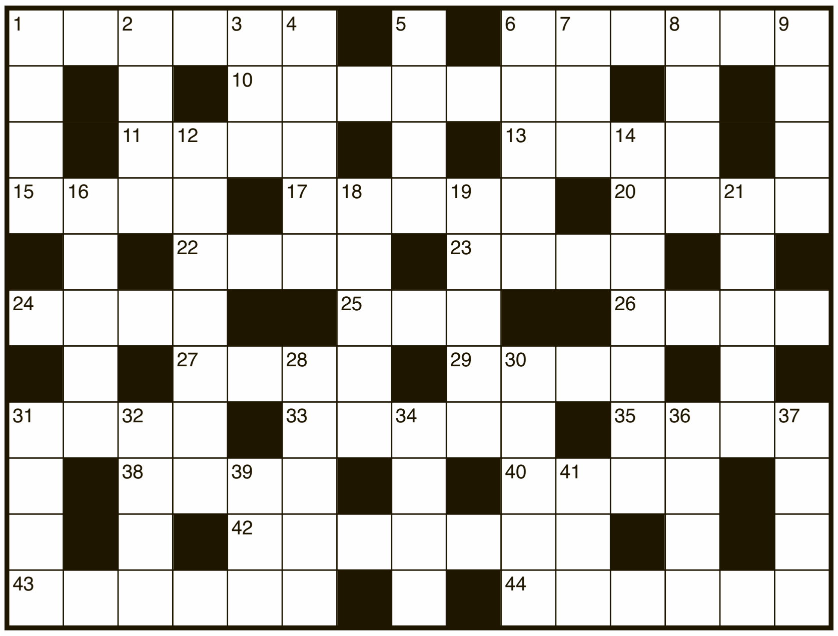

Uit de inzendingen van de Amigoe-puzzel van vorige week is als winnaar van de weekprijs van 25 gulden getrokken:

Charmaine Tromp-Maduro
Pos Chiquito 7-F
Aruba

Orniel Dors
Serufortunaweg 57
Curaçao

De winnaar kan zijn/haar prijs na identificatie ophalen op het kantoor van de Amigoe. Curacao: Kaya Fraterna di Skèrpènè z/n tot drie uur n.m. Aruba: Bilderdijkstraat 16-2 tijdens kantooruren. Bonaire: Shon Ma Carolina, Kaya Nikiboko Noord 18.

Oplossingen moeten zowel op Curaçao als Aruba zijn ingediend op woensdag voor 12:00 uur. Gelieve duidelijk op de enveloppe te vermelden: Amigoe-puzzel. Vanuit Bonaire kan de oplossing gefaxt worden naar Curaçao: (00599-9) 767-4744.

ZWEEDSE PUZZEL

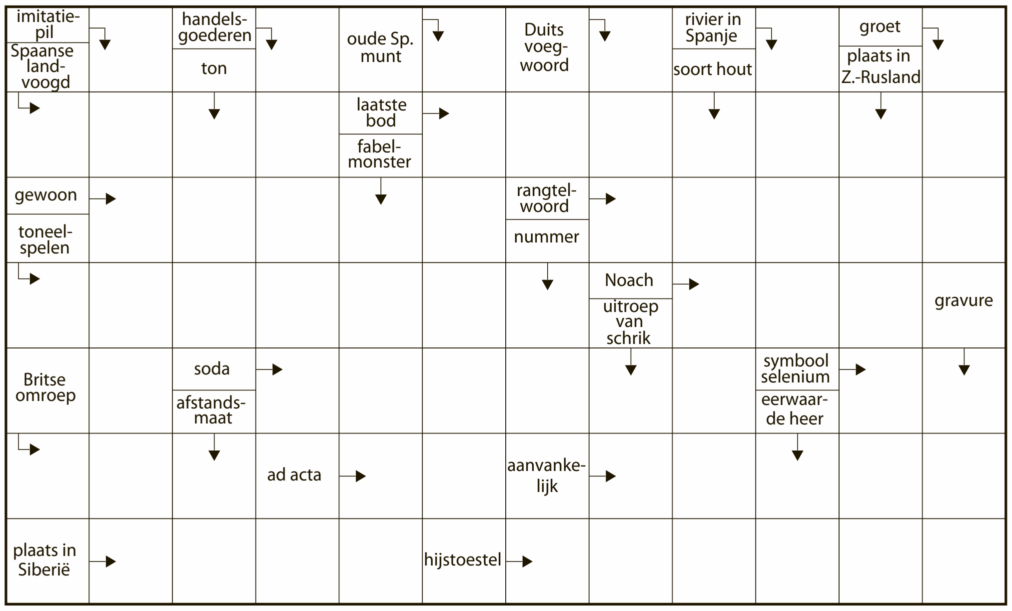

CRYPTOGRAM

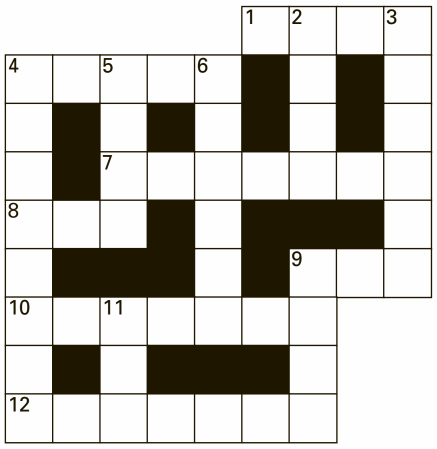

HORIZONTAAL:
1. Ook de eerste zoon van Noach moest het halen (4); **4.** Advocaten in de kuip (5); **7.** Verkeerde kerkbundel (7); **8.** Engelse kloof in een Franse plaats (3); **9.** Gerimpelde vrucht (3); **10.** Vogel van een kaart? (7); **12.** Ezels onvriendelijk bejegenen (7).

VERTICAAL:
2. Bijbelse opslagplaats (4); **3.** De evangelist wist wat de peuter weer in zijn mars had (6); **4.** Werktuig van een doorzakkende feeks? (8); **5.** Onbehouwen stuk stof (4); **6.** Onderzoek of een boom droog is! (6); **9.** Wel, dat is de oorzaak! (4); **11.** Door deze drank is er geen file meer in Parijs (3).

WOORDZOEKER

S	C	H	A	A	P	S	K	O	P	P	E	L
S	T	R	O	E	F	S	A	O	A	B	A	D
N	I	R	L	L	E	S	K	N	E	D	E	B
E	E	O	IJ	N	E	N	N	I	G	E	B	T
R	T	E	W	K	E	E	I	O	E	R	S	K
E	I	O	M	L	G	V	M	M	E	R	I	R
H	L	A	L	E	G	O	V	T	O	P	S	A
C	I	U	F	I	G	T	E	W	E	D	E	P
S	R	T	G	N	E	L	T	D	E	J	C	N
K	I	H	T	Z	E	E	A	I	T	S	R	E
E	V	E	T	E	M	M	E	L	K	W	E	G
G	G	N	O	R	P	S	E	I	R	D	T	A
E	O	T	E	I	L	E	L	R	E	T	A	W
L	G	I	S	G	W	I	T	B	I	E	R	E
E	O	E	M	U	F	H	E	I	D	E	I	G
N	L	K	J	T	S	I	N	A	T	A	S	R

In deze mengelmoes van letters zijn al de onderstaande woorden verstopt. Streep alle woorden door. De resterende letters vormen dan regel voor regel van links naar rechts gelezen de oplossing van deze puzzel.

AFNEMER
AFSNOEPEN
ALGEMEEN
AUTHENTIEK
BEDENKSEL
BEGINNEN
CLOWNESK
DOMINEE
DRIESPRONG
GEKSCHEREN
GEWAG
GOGOL
HITTEPETIT
JUWEELTJE
KEGELEN
KLEINZERIG
KOPPEL
KRULLENKOP
LEEMTE
MELKWEG
METWORST
MUFHEID
ONTZET
PANNE
PELOTE
SANGRIA
SATANIST
SCHAAPSKOP
SECRETARIS
SKIER
SKILIFT
SMELTOVEN
SPOTVOGEL
STRIJKGOED
STROEF
VIRILITEIT
WAGENPARK
WATERLELIE
WITBIER

© Puzzelland/141004

SUDOKU

Schrijf alle cijfers 1 t/m 9 in alle verticale kolommen, alle horizontale rijen én in alle vierkantjes van 3 x 3 vakjes.

LIGHT

	2	8		3		6	1	
	9			8		2		
			1			4		8
		7	4				9	
			2				8	
	5	4		7	6			
3			7			8		5
	6	5		4		1		3
		1			5			2

HEAVY

		1				5		8
7					8	3		
	5			6				2
	4							6
		3	7		4		9	
	2	8	9					
					2			
		6		1				5

OPLOSSINGEN VORIGE KEER

Light

5	8	9	6	2	4	3	1	7
3	6	4	5	1	7	8	9	2
7	1	2	8	3	9	6	4	5
9	3	8	7	4	1	2	5	6
4	2	5	9	6	3	1	7	8
1	7	6	2	5	8	9	3	4
2	5	1	3	7	6	4	8	9
6	9	3	4	8	5	7	2	1
8	4	7	1	9	2	5	6	3

Heavy

4	7	5	9	8	6	1	2	3
2	8	1	4	7	3	9	5	6
6	3	9	1	5	2	8	4	7
8	6	2	5	3	1	7	9	4
5	1	7	2	4	9	3	6	8
9	4	3	7	6	8	2	1	5
3	9	8	6	2	5	4	7	1
1	5	4	8	9	7	6	3	2
7	2	6	3	1	4	5	8	9

Cryptogram:
Horizontaal: 1. Fles; 4. drive; 7. alsmede; 8. rak; 9. een; 10. lampion; 12. giering.
Verticaal: 2. Loge; 3. scheen; 4. doorslag; 5. Irak; 6. essaai; 9. enig; 11. moe.
Woordzoeker:
ONVERHOOPT

Zweedse puzzel

■	S	■	H	■	D	■	C	■	O	■	L
T	W	E	E	■	O	M	I	S	S	I	E
■	E	N	K	E	L	■	S	T	E	N	G
N	A	D	E	R	B	Ÿ	■	O	L	M	■
■	T	■	L	A	L	L	E	N	■	O	A
G	E	N	■	T	Ÿ	■	I	D	O	O	L
■	R	E	N	O	■	A	K	E	L	I	G

Prijspuzzel

S	■	A	R	G	O	T	■	K	L	A	A	R	■	E
L	O	K	A	A	S	■	V	■	U	R	G	E	N	T
A	R	O	M	A	■	P	O	P	■	R	A	D	O	N
B	E	N	■	R	E	L	E	A	S	E	■	E	T	A
■	L	■	O	N	D	E	R	K	A	S	T	■	K	■
I	■	I	N	E	E	N	■	K	A	T	E	R	■	V
N	O	D	E	■	L	A	P	E	L	■	R	A	T	A
F	E	E	■	B	E	I	E	R	E	N	■	T	U	L
A	R	E	N	A	■	R	E	D	■	O	P	T	I	E
A	■	E	E	S	T	■	T	■	P	E	R	I	■	T
M	E	L	K	K	A	N	■	B	O	L	O	G	N	A

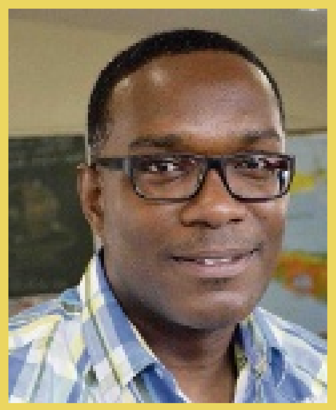

Work & Travel met Elton

Hoe meer hij reist, hoe meer hij van Curaçao gaat houden. Voorlopig is hij echter nog op wereldreis. Docent Aardrijkskunde Elton Sint Jago doet in de Ñapa maandelijks verslag van zijn belevenissen.

Grand Rapids & Chicago

Het werd maar liefst -17 graden Celsius in Grand Rapids, gelegen in de staat Michigan. Hier ben ik geweest om de kerstdagen van 2013 door te brengen met een kennis en zijn familie. Het was echt een witte kerst met erg veel sneeuw! Het was de eerste keer dat ik enorme ijskegels aan de rand van de huisdaken zag hangen!

Tekst: **Elton Sint Jago**

Het midden en het westen van Michigan heeft van oudsher een relatief grote stroom Nederlandse immigranten gekend waardoor veel mensen Nederlandse (voor)ouders hebben, inclusief mijn kennis en zijn ouders die zelf in Nederland geboren zijn. Ik heb er een Nederlandse winkel bezocht in de buurt van het plaatsje 'Holland', waar een typisch Nederlandse windmolen staat. Grand Rapids zelf, met circa 200.000 inwoners, is geen stad die je als toerist gemakkelijk zou bezoeken. Ik kreeg wel een tourtje door de stad, maar ik vond het een gewone stad, niets bijzonders om over te vertellen. We zijn gezellig wezen schaatsen in het centrum, iets wat ik heel lang niet gedaan had.

Na een paar gezellige en leuke dagen in Grand Rapids, nam ik een Greyhound-bus naar Chicago. Chicago is bekend om zijn strenge winters en wordt ook wel de 'windy city' genoemd. De stad was inderdaad erg winderig waardoor het nog kouder aanvoelde! Op mijn eerste dag in Chicago voelde ik me ziekjes en zwak vanwege bijwerkingen door een malariapil die ik ingenomen had voor mijn volgende bestemming. De volgende dag voelde ik me beter en was ik helemaal klaar om de derde stad van de Verenigde Staten op mijn manier te verkennen. Ik vond Chicago een drukke, levendige stad met veel etnische diversiteit en geschiedenis.

Net als New York leek Chicago ook wel op een stad die 'nooit slaapt'. De stad heeft een oud, maar uitgebreid en goedkoop metro-netwerk. Ik reisde bijna alleen per metro rond, lekker gemakkelijk! De eerste plaats die ik bezocht was het Millennium Park, waar de beroemde 'Cloud Gate' (The Bean) staat. Het is een enorme sculptuur gemaakt van roestvrij staal in de vorm van een boon. Ik heb rond het gebied van Museum Campus gezworven, waar het Shedd Aquarium, het Adler Planetarium en het Field Museum gelegen zijn. Heel dichtbij staat het stadion van de Chicago Bears (Amerikaans voetbal) en er zou drie uur later een wedstrijd beginnen. De parkeerplaats stond vol auto's, bussen en campervan's van de fans die allemaal barbecueden, dronken, praatten en lachten. Een barbecue houden terwijl het -12 graden Celsius is, lijkt me niet zo leuk, maar het was wel grappig om te zien. Ook Chicago heeft een Chinatown maar deze is niet zo groot dus ik was redelijk snel uitgekeken. Wel heb ik er heerlijk gegeten dus het was zeker de moeite waard om even Chinatown te bezoeken. Het hoogtepunt van mijn bezoek aan Chicago was de Willis Tower, voorheen de Sears Tower. De wolkenkrabber opende in 1973 en was toen nog het hoogste gebouw in de VS en ter wereld. Om de drukte te voorkomen werd ik vroeg wakker om er heen te gaan. Voordat je naar boven gaat wordt er een korte video gedraaid over de geschiedenis van het gebouw en van Chicago in het algemeen. Bij het Skydeck Observatory op de 103e verdieping, kan je genieten van het uitzicht over de stad. Ook is er een glasplaat waar je de stad letterlijk onder je voeten ziet! Een beetje eng maar ik ging er ook op staan, kon het niet laten!

Vanaf de O'Hare-luchthaven vloog ik via Londen door naar Nederland, waar ik twee weken lang verschillende familieleden, vrienden en kennissen gezien heb. Via Lissabon vloog ik daarna verder naar mijn volgende bestemming voor zo'n drie weken. Mis mijn volgende verslag niet!

Het Michigan Meer met op de achtergrond de skyline van Chicago.

Cloud Gate van Anish Kapoor. In de volksmond wordt het kunstwerk in het Millennium Park in Chicago 'The Bean' genoemd.